Přítomnost

ROČNÍK VII. V PRAZE 23. DUBNA 1930. ČÍSLO 16.

Masarykova osobnost.

IV.

Jestliže něčí poměr k náboženství jest pragmatický, jestliže jeho poměr k filosofii jest také pragmatický, můžete cokoliv vsadit na to, že poměr tohoto muže k historii bude ovšem také pragmatický. Že jemu historie bude méně hledání ve starých pergamenech a více hledání ve vlastním nitru; že za hlavní historickou skutečnost to bude pokládat, co se shoduje s jeho myšlenkami a co odpovídá jeho záměrům. Opravdu. Se vší úctou, jíž jsme povinni tomuto zjevu, třeba říci, že svým pragmatismem a silou své osobnosti by Masaryk byl málem pokazil českou historickou vědu. Pamatujeme se ještě všichni na slavný boj mezi »Masarykovou sektou a Gollovou školou«, nebo, jak jiní říkali, mezi Masarykovou školou a Gollovou sektou. Jeden z oddaných Masarykových následovníků ještě po letech formuloval podstatu tohoto historického klání takto:

»Spor Masarykův s Gollovou školou nebyl sporem takového druhu, jehož výsledek by se dal vyjádřit kategorií: vyhrál — prohrál. Nebyl to spor o větší (Pekařovu) nebo menší (Masarykovu) vědeckost v historickém badání, nýbrž spor dvou různých světových názorů, nebo při nejmenším dvou různých, a co hlavního jest, naprosto nesouměřitelných pojetí historické skutečnosti: oportunisticky konservativního pojetí Pekařova, kterému historickou skutečností jest to, co bylo, věc jednou pro vždy hotová a odbytá (třebaže zajímavá), uložená dnešního dne již jen v pramenech, a sociologicky tvůrčího pojetí Masarykova, kterému historická skutečnost jest čímsi ještě dnes živým a původním.«

Tento Masarykův následovník, jak dostatečně patrno, horšil se na oficielní českou historickou školu z toho důvodu, že se domnívala, jakoby v historii šlo o historická fakta. Vskutku, domnívala se, a my, pokud chceme ve vědách zachovat pořádek, který by stál za řeč, musíme se tak domnívat s ní. Pro čistou vědu otázka, jaký byl Hus a jací byli Čeští bratří, patří do sféry »toho, co bylo, věci jednou pro vždy hotové a odbyté«, právě tak jako otázka, jak vypadal ichtyosaurus. Jinak jeví se věc tomu, kdo hledá v historii precedenční případy pro své cíle. Ze sociologicky tvůrčího pojetí bylo by možné nalézati vznešená hnutí už v ichtyosaurovi, který se podezřele často stavěl na zadní nohy. Proč? Aby bylo o jeden důvod více k lidské vznešenosti. Z tohoto důvodu hledají také někteří pragmatikové ve vědách přírodních horlivě zákon monogamie i mezi zvířectvem, a jejich miláčky jsou čáp a lev, vídaní s jedinou samičkou. Tito muži počínají si tak, aby mohli uvésti o jeden důvod více pro monogamii mezi lidmi. Věda však nemůže než vylíčiti ichtyosaura jako obludné zvíře zvířecí, a s politováním musí konstatovat, že i oblíbení čáp a lev jsou bez sexuální morálky, ačkoliv by snad pro dospívající děti bylo třeba nějakého povznášejícího příkladu. Moralista si často přeje, aby jeho cnostmi byl poset celý vesmír; patrně proto, aby měl dojem, že nemůže vypadnout ze své cnosti; neboť kamkoliv by padl, i tam padne na podušku cnosti.

Věda historická — pokud to nemá býti něco jiného — podobá se ostatním vědám v tom, že s chladnou objektivností sbírá materiál a snáší fakta. Jsou-li pohromadě, pak nechť si s nimi muž činu dělá, co chce. Věda sama nepraví, že přes rokli má být postaven most; věda sbírá jen fysická fakta a mechanické zákony, aby most mohl být postaven spolehlivě; a díky jí za tuto chladnou objektivitu, jinak by most spadl; postavit most chce však člověk ze zcela nevědeckého a primitivního hnutí dostat se pohodlně na druhou stranu a nemusil lézt nejdříve dolů a potom nahoru. Pokud Masaryk zabýval se historií, byl dalek toho, aby s chladnou objektivností snášel fakta a sbíral materiál. V tomto tvůrčím temperamentu příliš hlasitě volalo jeho poslání. Gollova škola měla pravdu proti Masarykovi ve většině přísně historických otázek; měla pravdu v tom, že naše liberalistické národní obrození není možno považovat za přímé pokračování náboženské reformace; správně tvrdila, že mezi náboženskostí Českých bratří a osvícenou humanitou našich buditelů není možno klásti rovnítko, a že česká reformace není ponorná řeka, která v sedmnáctém století mizí a v devatenáctém se opět vynořuje. Kdyby nešlo o více než o zjištění toho, co bylo, musili bychom poctivě stavěti Pekaře nad Masaryka. Ale bylo řečeno, že Masarykovy omyly byly pro národ plodnější než Pekařovy pravdy, a nemůžeme než s tím vřele souhlasiti.

Čistý historik stojí před fakty s galantní bezmocností; pragmatický historik proviní se vůči faktům leckterým únosem a násilím. K historii postavil se Masaryk stejně pragmaticky jako k náboženství a filosofii: vyložil 17. a 19. stol. jak toho potřeboval pro svůj přítomný úkol. A jestliže některý fakt stál tomu v cestě, tím hůře pro ten fakt. Jaký to byl úkol? Nedovedu to lépe označit než jako úsilí charakterotvorné. Není pravda, že naši buditelé vyhynuli v první polovici devatenáctého století. Masaryk je poslední a patrně největší z buditelů. V jeho době byl český národ již obrozen jazykově, literárně i politicky. Ale Masaryk viděl, že tento národ nemá ještě dosti vlastní tváře. Že není duchovním útvarem, i když už jest přírodní skutečností. Že chybí původní a základní české myšlenky. Že nemáme vyhraněného charakteru ani dosti vlastního obsahu. Že jsme nejasní a nezřetelní jako napolo setřená freska. Jednou snad mohly být, dnes však už nemohou být pochybnosti o tom, že Masarykova analysa byla správná. Zajisté, bylo možno nalézti omluvu: všechny ty nedostatky souvisely s oslabením našeho národního organismu v době cizího panství, kdy jsme se nemohli vyvíjet po svém. Odtud také nedostatek národní originality, který byl pro vnímavější duchy obzvláště citelný v literatuře a filosofii, ačkoliv někteří právě pro naši literaturu a filosofii chtěli nosit nos vzhůru. Máme-li býti upřímní, zejména naše filosofie zasluhuje soucitu a péče o slabé.

Do této situace přišel Masaryk s heslem: český národ nemá dost charakteru! Nevím, vyslovil-li kdy toto heslo

tak jasně. Ale bez tohoto pozadí celá jeho činnost byla by nevysvětlitelnou. Po diagnose začal s therapií: celé dílo jeho života je tvůrčí práce na českém charakteru. A právě tehdy, kdy staromilci ho nazvali synem saně, byl nejvěrnějším synem svého národa. Masaryk byl buditel charakterový. To byla role, k níž naši jazykoví a literární buditelé neměli ještě dosti sil. Pokusil se sebrati roztroušené české síly charakterotvorné a učiniti z nich jednotný útvar. Byly to silné ruce, jež se podjaly této práce, a duch suggestivní. Buditelská psychologie ovládala Masaryka. Všude tam, kde jeho realismus ustává nebo jakoby na nějakou dobu usíná, najdete pro to vysvětlení v jeho buditelské roli. Myslím, že buditel nemůže býti realistou naprostým; potřebuje idealistické suggestivnosti: je pragmatistou. Masaryk pokusil se organisovat český charakter na základě humanitním. Chtěje zasnoubiti národ s ideou humanity, volal živé i mrtvé za svědky, že tato idea byla vždy národní tradicí. V teorii byl vždy odpůrcem historismu a s velkou vervou pronásledoval vlastence, kteří myslili, že Žižkovy vavříny věnčí i jejich skráň a že, protože Husiti byli slavní, i oni jsou slavní, nic nedělajíce a jen plody země požívajíce. V praksi sám do historismu upadal. Aby posílil ideu humanity, udělal z ní ústřední smysl českých dějin. Vzbuzoval dojem, že novodobému humanistovi celé české národní podsvětí vlídně vychází vstříc, a stínové našich předků, že nás drží za ruce. Chtěl, aby celá naše historie nám hrála do pochodu. Ta idea může u nás býti nejsilnější, o které se prokáže, že vždycky byla naší národní ideou; nebudeme dělat nic nového; začneme jen tam, kde klesly umdlené ruce našich předků. Nebyl tedy poměr Masarykův k historii poměrem přesného zkoumání faktů, nýbrž poměrem někoho, kdo chce z historie vydobýti silné a aktivní heslo pro život. Proto věci dopadly tak, že Pekař měl více pravdy, a Masaryk daleko více vykonal. Masaryk v historii — toť ideolog na rekvisici. V české historii hledá jen duchovní zásoby pro novodobou humanitní armádu.

I Masarykův názor na světovou válku může býti dokladem jeho pragmatického zacházení s historií. Ani tu není dbáno fakt, která překážejí. Masarykova theorie světové války jest dostatečně známa: byla to světová revoluce; stály proti sobě idey, různé názory na svět a na život; vedoucí ideje evropského západu jsou humanita a osvícenství; Anglie, Amerika, Francie, Italie a ostatní románští národové tvoří jeden kulturní celek; válka byla bojem za svobodu a demokracii, bojem mezi theokratickým absolutismem a humanitním demokratismem. — Přísný historik sotva se odváží vysloviti věci tak sumárně a dáti světové válce výklad tak programový a racionalistický. Bude si klásti otázky: byla-li válka bojem demokracie s theokracií, jak to, že Rusko, tato nejtheokratičtější říše, nestála spíše po boku Německa a Rakouska? Byla-li to válka demokratického západu proti absolutismu, jak ocitlo se absolutistické Japonsko ruku v ruce s tímto demokratickým západem? Byl-li to boj programů, jak vysvětliti, že Italie váhala do poslední chvíle, čekajíc, která strana nabídne více? Není pochyby o tom, že Masarykův výklad nevystihuje přesně podstatu války a že nebude přijat historiky, úzkostlivějšími k faktům a okolnostem. Ale byl snad Masaryk historikem mezi čtyřmi stěnami, obloženými knihami, když poprvé prováděl tuto analysu světové války? Nikoliv, byl v té době vůdcem odboje. Jeho theorie o válce neodpovídala všem četným stránkám skutečnosti, ale byla to plodná theorie, bylo to nejdokonalejší heslo pro náš národní odboj. Tato theorie nebyla theorií, byl to válečný prapor, pro který stálo za to umírat. Masaryk dovedl způsobit, že naši legionáři na cestě do zákopů cítili, že je tam doprovází duch dějin. Ze všech věcí, které můžete udělat pro bojujícího vojína, jest nejlepší ta, jestliže vložíte do jeho bojování nějaký vyšší smysl. Neřeknete-li mu jasně, proč bojuje, unaveně povleče své hnáty na trh smrti. Postavíte-li před jeho oči ideu, bude se stydět ji opustit a udělá, co může. Muž potřebuje vědět, proč má být statečný. Masarykův prapor z ideí vlál nad naším vojskem lépe než prapory z látky. Demokracie proti theokracii, osvícenství a humanita proti absolutismu — možná, že to vše ještě tenkrát nebylo úplně pravda a že to bylo spíše následky války než jejím původním smyslem: ale bylo-li možno vymysliti lepší heslo pro českého člověka, chystajícího se k boji? Právě tu se ukázalo, jak znamenitě umí Masaryk dělat hesla. Je to vlastnost, kterou se obyčejně vyznačují muži činu. Mohli jsme v těchto dnech čísti pojednání o Masarykově stylu. Žádné takové pojednání nemůže ani zdaleka být úplné, nezabývá-li se zejména Masarykovou schopností tvořit hesla. Z ničích úst nevyšlo tolik hesel, která bloudí touto zemí, jako z jeho. Jeho hesla jsou lepší než jeho styl. I tato schopnost prozrazuje psychologovi, že má co činiti s někým, kdo patří ještě více činům, akci a jednání než filosofii a spisovatelství.

Jsou lidé, na př. p. prof. Rádl, kteří by si mohli stěžovat na stranictví osudu: knihu mám jako babička, brýle mám jako babička, a přece čísti neumím. Pan prof. Rádl kritisuje jako Masaryk kritisovával, moralisuje jako on, také filosofuje o božnosti, nebojí se být v menšině, osvojil si mnoho z Masarykových zvyků a stylu, vůbec se potáhl dosti podobnou slupkou — a přece každý kolem cítí, že to není ono. Prostá Masarykova mužnost, ve které byla rovnováha jeho bytosti, je nesdělitelna jeho následovníkům a jeho škole. Masaryk moralisoval jako muž. Pan profesor Rádl moralisuje už trochu jako svatoušek. Vzpomínám na spěch, s kterým běžel napsat do »Nové svobody« článek o tom, že byl na výletě a u lesa, běda, spatřil, kterak hoch v plavkách sedí na balvaně a hraje na harmoniku před dívkou v koupacích šatech; ačkoliv pan profesor tehdy dobře propátral okolí, nikde neobjevil žádnou gardedámu. Masaryk po svém šedesátém roce šel bojovat. Je třeba pokládat za jednu z možností p. profesora Rádla, že půjde do kláštera. Lze uvésti případ ještě jednoho pana profesora, který také knihu měl jako babička a brýle měl jako babička. Pan profesor Nejedlý si řekl: Hus kritisoval, Havlíček kritisoval, Masaryk kritisoval, já jako český člověk jsem povinen také kritisovati. I jal se kritisovati tak mohutně, že se stal k jakékoliv positivní práci nepotřebným. Kritičnost, jež jím lomcovala, byla tak veliká, že se mohla uspokojiti jen žitím v konkubinátě s komunistickou stranou. Neboť tato strana nerepresentovala nic, co jest; představovala něco, co bude, červánky některého báječného dne v budoucnosti. Systematickému duchu p. profesorovu lahodilo, že tato strana není poskvrněna stykem s ničím, co už dnes existuje a stojí a co tedy dráždí ducha kritického. Pan profesor Nejedlý nikdy neřekl pořádně, co soudí o cílech komunistické strany a o jejím plánu na uspořádání budoucnosti. Někteří optimisti myslili, že to z něho dotazováním dostanou, ale nedostali. Jemu prostě vyhovovalo toto prostředí nejradikálnější kritiky. Nemusíme pochybovat, že se při tom domníval, že jde stopami nej-

čistší české tradice. Výklad tradice bývá různý. Pan profesor Arne Novák, pokud vím, pojal českou tradici tak, že nerad telefonuje a jezdí automobilem, mimo jiné také asi z toho důvodu, že takových věcí nebylo v době, kdy se tvořila česká tradice a kdy byly psány »Malostranské povídky«. Pan profesor Nejedlý odvodil pro sebe z tradice jiné poučné: český duch musí býti nadýmán svatou nespokojeností, a není ho důstojno, aby se spokojoval něčím, co už jest.

Představovali bychom si Masarykovu cestu životem a myšlenkami příliš jednoduše, kdybychom chtěli prostě říci, že nad jeho horizontem nikdy nebyl ani stín toho nebezpečí, kterému potom podlehli pp. profesoři Rádl a Nejedlý, kteří se laskavě pokoušeli ho poněkud nahradit, když se stal presidentem. Ukázky jejich nahražování se obyčejně vracely na místo svého vzniku s ráznou poznámkou: nepřijímá se. Byly doby, kdy také Masaryk žil hlavně kritikou a negací. Do takového postoje tlačil život v Rakousku i lidi s velmi positivním nadáním. Přijde-li řeč na minulé doby, Masaryk sám o sobě říká, že také býval anarchistou a příliš holdoval negaci. Když se stal presidentem, měla jisté oprávnění otázka: bude tento muž, jenž tak dlouho bořil, také tvůrcem? V duši pravého muže, ať už rozumuje jakkoliv, je vždy sklon k positivnímu dílu; možná, že může být zatlačen v nepříznivých situacích, ale objeví se ve chvíli možnosti činu. Rakousko dávalo Čechům příležitost hlavně k pavoučímu rozumářství a kritice; jednání bylo zadáno pro vídeňské úředníky od čtvrté hodnostní třídy. Tato atmosféra zanechala stopy i v Masarykově činnosti; dala jí onen ráz, který potom svedl pp. profesory Rádla a Nejedlého, aby v československém státě napodobovali Masarykovu činnost z Rakouska. Možná, že mnozí horliví ctitelé předválečného Masaryka značně by byli zaraženi jeho dnešními názory.

Racionalismus v Masarykovi také nebyla krotká síla; byly chvíle, kdy jím lomcoval. A jen Masarykova mužnost, jejímž konstatováním jsme začali tuto úvahu, dovedla jej ovládnout ve chvílích rozhodných. Jeho následovníci, první mezi nimi p. profesor Rádl, mají jeho racionalismus bez jeho mužnosti; dovedli napodobit leccos; ale nepodařilo se jim ovšem napodobit životní rovnováhu. Vrozený racionalismus vysvětluje také některé meze Masarykovy bytosti, hlavně na poli estetickém: nemá mnoho smyslu pro formu v umění; obávám se, že v literatuře hledá především ideje; dívá se na ni za prvé až za páté jako sociolog; cítí trochu tuto svou mez, a praví: »po celý život četl jsem belletrii; p ě s t o v a l j s e m o b r a z i v o s t v ě d o m ě«. Jeho racionalismus patrně také zamezil mu sblížiti se vnitřně s těmi filosofy, kteří přišli po periodě positivistické; myslím, že už nevnikl zcela ani do Nietzscheho ani do Bergsona. Má také trochu z toho nepřátelství, které cítí racionalistická psychologie k moderní psychologii neracionalistické. Ve společnosti, která debatovala o podvědomí, slyšel jsem ho stručně dekretovati, že »žádné podvědomí není«.

Z kouta bývalých státoprávních pokrokářů ozývá se už dlouho lkání, a nejhlasitější je lkání p. dra Borského, který je vysílá megafonem své zlosti. Podstatu tohoto lkání lze vyložiti takto: děje se nám křivda; za Rakouska my jsme tvrdili, že přijde revoluce, a snažili jsme se na ni národ připraviti; když však potom revoluce opravdu přišla, kde se vzal, tu se vzal, ocitl se v jejím čele Masaryk, který za Rakouska na ničem nedal si tak záležet jako na polemikách proti revoluci. Vážená bývalá státoprávní strano, kdo může za to, že ve chvílích činu obyčejně objeví se v popředí muž a nikoliv theoretikové? Masarykův dvojí poměr k revoluci (nepochybujme, že byl dvojí) je nejlepším dokladem, jak v něm mužnost a vrozená aktivnost protrhávala racionalistické myšlenkové pletivo, vzniklé ve chvílích, kdy čin nebyl ještě ani na obzoru. Za Rakouska dal si Masaryk docela abstraktní zásadu: proti revoluci. Vykládal, že Havlíček byl vůbec také proti revoluci. Chtěl naprosté uznání svých protirevolučních zásad a udělal z protirevolučnosti celý systém. Zdá se, že při tom Havlíčka vyložil úzce a racionalisticky. Havlíček byl jen proti revoluci marné a tedy škodlivé. Masaryk, tehdy pod zřejmým vlivem některých slovanských filosofů, snažil se vylíčiti věci tak, jako by Havlíček byl proti revoluci každé. Ale v Havlíčkovi nebylo toho doktrinářství. Nemohl souhlasiti jen s revolucí r. 1848, která neměla nadějí na výsledek. Dělal-li z něho Masaryk protirevolučního doktrináře, nepochybně poněkud ochuzoval Havlíčkovu osobnost n a z á k l a d ě v l a s t n í h o d o k t r i n a r i s m u t e h d e j š í h o o jednu mužnou stránku, která se v Havlíčkovi nejlépe ukázala, když kritisoval tento závěr Vocelova »Labyrintu slávy«:

»Avšak bitvy krvavé a seče
Neotevrou blaženosti chrám;
Vězte, že jen světla bleskné meče
Vydobudou věčnou slávu vám.«

Co k tomu Havlíček měl podotknouti, byla poznámka mužova. Napsal:

»Považujeme tuto sadu jenom za výplyvek z jednostrannosti, která musí být věčnou sestrou každé poesie. Poesie jak vědomo musí padati z extremu v extrem, musí, kdykoliv se proti něčemu opře, vždy excentricky bouřiti, o něco dále než zapotřebí je k paralysování odporu... Kterak by pouhé světlo mohlo být naším blahem ku př. bez statečnosti, bez moci národní, bez chrabrosti? Vždyť by každý surovec násilím mohl zrušiti celé naše štěstí a celou slávu z osvěty vyplývající, kdyby se nám statečnosti a jarosti nedostávalo k odporu proti hrubé síle. V souměrnosti a harmonii musí být jednotlivé lidské vlastnosti... Hra o život vždy zůstane pro člověka věcí vznešenou... Přesvědčeni jsme, že básník náš sám nejlépe cítí nedůslednosti a protismyslnosti, které by z pouhého a jednostranného bažení po osvětě povstati musely.«

Jestliže kde, tedy ještě zde Havlíček jasně vypověděl svůj mužný ideál, záležící v tom, čemu Angličané říkají ballance of powers. Můžeme důvodně pochybovati, zda v době, kdy Masaryk psal o revoluci a o Havlíčkovi knihu, byl sám také tak daleko. Vlivem daleko komplikovanější situace moderní doby, jak jsme už jednou podotkli, nebyl jeho instinkt tak jistý jako Havlíčkův. Podléhal po určitou dobu racionalistickému sklonu k doktrinářství. V míru se meče chytá rez. Když však přišla revoluční situace, postavil se v čelo revoluce tento muž, který tolik dříve polemisoval proti revoluci, a státoprávní pokrokáři, kteří opravdu lépe předpovídali světovou konflangraci, mohli ho už obdivovat jen z dálky. Musil všelicos ze svých minulých theorií zahodit, když stanul v čele revoluce. Ale proč stanul? Protože byl muž. Lepšího vysvětlení nenajdeme. Jiní se mohou honosit, že byli úspěšnější revoluční theoretikové. O něm všichni víme, že byl nejúspěšnější revoluční praktik.

Ferdinand Peroutka.

POZNÁMKY

Jazyková prakse v parlamentu.

Senátor Dr. Wilhelm Medinger čas od času vypočítává, kolik německých poslanců a senátorů v N. S. umí česky. Tak si vypočítal, že z 99 německých poslanců a senátorů

10 (1926 7) umí dobře česky

18 (19) umí česky mluvit, ale neumí česky (nebo slovensky) psát

23 (21) umí vadně česky a

48 (52) neumí, nezná vůbec česky.

Proti r. 1926 možno s p. Wilhelmem Medingerem konstatovat — byť i nepatrné — zlepšení znalostí českého (slovenského) jazyka. Je zajímavo porovnat, jak podle stran — rozumí němečtí poslanci a senátoři česky. Z oněch 10, kteří dovedou dobře česky, připadá po

jednom na něm. soc. dem., něm. agrárníky a něm. národní sociálisty;

dvou na něm. křesť. sociály a pracovní a hosp. soručenství a

třech na něm. nacionální stranu. — Relativně připadá posl. a sen. znajících dobře česky nejvíce na nacionální strany. Ovšem: něm. nacionálové (Schollich, Brunar) a něm. pracovní soručenství (Rosche, Kafka) jsou strany, které hájí zájmy průmyslu; snad má německý průmysl, i když se tváří tak vlastenecky, zájem na tom, aby jeho političtí exponenti uměli dobře česky. Tak to totiž dělají němečtí radikálové: značné fráze na venek, a tichoučké intervence (u centrálních úřadů) potají.

Co dedukuje Wilhelm Medinger z této trapné znalosti češtiny mezi německými politiky? Nic jiného, než aby byla pozměněna jazyková prakse v Nár. Shromáždění, aby na př. tam byli zavedeni tlumočníci atd. Jinak — neznajíce česky — nemohou se Němci účastnit dobře parlamentního jednání.

Jsme pro každou změnu jednacího řádu N. S., která by zvýšila pracovní schopnost zákonodárných sborů. Ovšem s takovými náměty nesměl by chodit p. Medinger, německý nacionální feudál, kterému se nejedná o praktickou stránku věci, ale o šovinistický tah. Pan Medinger — i když je německým křesť. sociálem — zůstává být v duši německým nacionálem; ale v prvé řadě je německým velkostatkářem, který je proti čsl. pozemkové reformě a odtud je zaujat proti republice.

Pan Medinger říká: němečtí politikové umějí špatně česky. Změňte jazykovou praksi v N. S.

Půjdeme na to z druhé strany: nepovažujeme za přehnaný požadavek, aby se němečtí politikové naučili česky. Žádá-li se od absolventů obch. akademií, aby znali německy, francouzsky a snad i anglicky, pak jistě není přehnaným požadavkem, aby němečtí politikové se naučili tolik česky, aby se mohli dohovořit s poslanci českými, s úřady atd. — To není požadavek nějakého nacionalismu. Stejně je oprávněno žádati, aby český politik uměl na tolik německy, aby se dohovořil s německým politikem. To není otázka zásadní; to je otázka praktická. Žádáme-li jazykové znalosti od své mládeže, tím spíše můžeme je žádati od parlamentní delegace, ať již české, ať již německé. Je, to trapné, když německý politik po tolika letech neumí česky. 16letý hoch, který se naučí nejen německy, ale i francouzsky (anglicky) stojí tu výše než německý politik, který nepovažoval za samozřejmost naučit se česky, když chce pracovat v prostředí, kde se bez češtiny neobejde. Jak chtějí Němci pracovat politicky, když si neosvojí jazykové znalosti toho prostředí, v němž chtějí pracovat? *V. G.*

Národ velmi vážný.

Zanikl »Dobrý den«, když již dávno u nás před tím zanikly »Šibeničky«, aby se tak ukázalo, že není u nás půdy pro dobrý politický vtip — a tak představují český vtip »Humoristické Listy«, které se pokoušejí o smích národní a protisocialistický a »Šejdrem« p. exministra Stříbrného, jehož laškování musí často přerušit p. censor, a to nikoliv z důvodů politických; spíše z důvodů veřejné mravnosti.

Český politický život nesnese dobrý politický vtip. Politické stranictví u nás tak se vžilo do svého morálního pathosu, že ve vtipu vidí atentát na sacro sancta národního života. Političtí lidé jsou u nás příliš nedůtkliví, než aby snesli dobrý vtip. Nemají rádi vtipné lidi. Za jejich vtipem čují nedobrotu. Když jedna strana při posledních volbách přišla s myšlenkou, (ostatně ne novou), aby rakví symbolisovala osud, který čeká majoritu, rozhorlil se »Národ«: jaká to mizernost, zneužívat majestátu smrti k agitaci politické! — A o několik dní později četli jsme, že před válkou při jedné takové scéně s rakví, která měla ukazovat, co čeká vládu, pomáhal tehdy — A. Švehla. — A jsme-li u Švehly: lidé z nejrůznějších táborů se shodnou v tom, že A. Švehla měl v sobě cosi jedinečného, co jej uschopňovalo k jeho činnosti, co mu vždy pomáhalo na jeho cestě za »regierováním«. Co to bylo? Stačí tu ukázat na jednu zajímavou okolnost: o Švehlovi nevyšla monografie, ale vyšla knížka vtipů, vztahujících se k Švehlovi. Mnohdy z nejhorší situace dostal se vtipem. Složitou situaci charakterisoval a rozřal vtipem. Měl rád vtipy a snesl je; i to mu pomáhalo, že vyrostl nad lidi, kteří vtip považují za nedostatek vážnosti a opravdovosti. — Kdo se netváří vážně, kdo se netváří tragicky, je považován za lehkomyslníka.

Národ je takto vychováván, aby se tvářil vážně a aby odmítal lidi, kteří se pokoušejí o vtip. Politickému vtipu jsou dány dvě možnosti: 1. aby vegetoval v uzavřených místnostech s přímým zákazem ukázat se veřejnosti, nebo 2. aby se podřídil disciplině stran. — Jednou kdosi vykládal na schůzi, že státní zaměstnanci budou dostávat 13. gáži a to tak, že 12 měsíců se jim bude na ní strhovat a pak se jim to najednou vyplatí. — Někdo ten vtip přišil agrárníkům a hrozilo, že z toho vznikne »situace«. Musilo se vysvětlovat, omlouvat, vykládat, že jde o vtip, který proti obecnému zákazu pronikl z kuloárů parlamentu.

Národ je vychováván za velké vážnosti. A on se dává tak vychovávat. Chvíle, které by měl oslavovat radostně, oslavuje vážně, patheticky, tragicky. To bylo znát při oslavách 10. výročí republiky, a to je znát i při oslavách 28. října. Národní pohřeb! Ten dovedeme vypravit! Ale slavnost? To budiž přenecháno té lehkomyslné Paříži, která při svých slavnostních chvílích dovede se roztančit po ulicích a líbat známé neznámé. — To budiž přenecháno USA., kde rozumní lidé v den národního svátku dovedou se dokonale rozbláznit veselím. — My jsme národem vážným. — Jede-li někdo do Maďarska, vítá ho, nebo ho bude vítat hlas zvonku, který má mluviti o trianonském příkoří; jedou-li lidé do SSSR., vítají je komunisté velkým komunistickým nápisem; cizince, přijíždějícího do republiky měl by vítat nápis: v této zemi se nesmějte; stal byste se podezřelý! Intelektuálové žijí z židovských vtipů; to proto, že židé mají dobré vtipy (má to svoje příčiny), ale také proto, že lidé národa, kde vtip je v klatbě, musí chodit na cizí pole. Pražský člověk sentimentálně ctí Fidlovačku, Slamník a pouť u sv. Matěje; to proto, že v podvědomí cítí touhu být svým, být veselým, a protože jeho doba mu nedala typ lidové radostné slavnosti, vrátí se sentimentálně k dobám minulým.

Národ cítí závazek tvářit se, jakoby Bílá Hora byla těsně za ním. Navykl si dívat se na lidi vtipné jako na kazimíry.

Nechce vidět se v zrcadle vtipu; zalíbila se mu jeho maska. Mezi národem vážným budou žít po hostincích »Humoristické Listy« a »Šejdrem« p. exministra Stříbrného, jako představitelky českého vtipu a humoru. *V. G.*

LITERATURA A UMĚNÍ

K. H. Hilar:

Divadlo jako obchod.

I.

Úvod.

Dnes, kdy divadelní věci pokročily tou měrou, že máme nejen hereckou konservatoř, ale i dramaturgický seminář, universitní extensi pro režii a kdy v Americe jsou celé university pro školení dramatických autorů, režisérů, divadelních výpravníků a dramaturgů, jest na čase uvažovat jaksi theoreticky i o divadle jako obchodu. Nebylo by to nic nového. V 10tých letech lipský docent Max Epstein četl na fakultě v divadelní extensi kurs o divadle jako obchodu. A nejen to. Tato u nás neznámá disciplina divadelní theorie byla pěstována divadelními theoretiky, své doby divadelními historiky již od dob Molièrových. Proslulý dějepisec divadla ludvíkovského divadelnictví Molièrova i jeho proslulé konkurence vedle kasovních výkazů zaznamenává i denní mimořádná vydání. Již molièrovská administrace zná honorář za psí štěkot, mňoukání, kokrhání za scénou atd. Nemám na mysli v této kapitole vykládati zásady divadelního účetnictví. Na tomto místě zajímá mne problém repertoiru a jeho ekonomie. Neboť repertoir jest kormidlo divadelní lodi, páka divadelního provozu a jeho strategie jest nejen výrazem individuálního talentu, ale má své speciální zásady, o nichž nebylo u nás mluveno. Tato otázka byla u nás vždy podceňována z toho jednoduchého důvodu, že tvorba repertoiru pokládá se všeobecně za věc druhořadou, mechanickou a ryze administrativní, jsouc svěřována vždy rukám podřízeným, necitlivým, řemeslným. A přece repertoirní strategie znamená do jisté míry osud divadla, herců, autorů, dramaturgů a režisérů podporujíc špatné a potlačujíc dobré, vynášejíc nepravé a zeslabujíc podstatné. Sestavovatel repertoiru jest ten činitel, který skryté a intimní práci uměleckých činitelů představení dává výraz úspěchu či nezdaru. Zde několik zásad, určujících práci repertoirního sestavovatele, několik měřítek, dle nichž lze hodnotiti skladbu repertoiru, její hospodářské principy.

I. Zásada dnů.

Repertoir nutno sestaviti s ohledem na týdenní dny, roční období, společenský okruh, pro nějž divadlo se hraje a prostředí, pro něž divadlo jest zřízeno. Jest všeobecně známo, že nejnepříznivější den je pondělí, na něž určiti první reprisu literární premiéry, nerozhodnutě dopadnuvší, znamená přímé její exponování. Výjimku činí první pondělní reprisy v dělnických čtvrtích, kdy pondělek jest pociťován určitými vrstvami sociálními jako den poloferiální. Pondělí bývá voleno se zdarem jako den představení dělnických, spolkových a pod. Rozvážná administrace klade na tento obchodně slabý den představení obchodně zaručené neb jinak garantované.

Nejpříznivější den obchodně jest sobota. V období zimním lze na sobotu klásti hry komerčně i umělecky neprobojované, jimž lze opatřiti počet repris z oblasti zásadních sobotních návštěvníků. Nálada skončeného týdne, dělnické výplaty, nedělní prázdno opatřuje sobotě okruh mechanických návštěvníků, kteří by jinak na ten který kus nešli. Povaha divadelní soboty se změnila toho dne, kdy nastal zvyk t. zv. anglické soboty, t. j. hromadného pobytu na venkově. Obchodně výhodná divadelní sobota v zimě jest postrachem pro repertoir jarní a letní.

Všeobecně bezpečnými divadelními dny jsou úterý, středa, čtvrtek, pátek. Zcela zvláštní institucí jsou středeční a sobotní odpolední představení, která nutno vypracovati speciálním způsobem, aby se prokázala finančně aktivními. Vedle toho, že se hodí odpolední středy jako představení studentská nebo dětská, jest odpolední středeční repertoir formovati tak, aby se stal pravidelným dostaveníčkem oné vrstvy obecenstva, jíž jest obtížna docházka k představením večerním (pensisté, venkovští návštěvníci, staří nebo částečně choří). Proto musí býti repertoir středeční lehký, přístupný, zábavný.

II. Období a počasí.

Jest zřejmo, že stavbu repertoiru ovlivňuje roční období a jeho zvláštní nálada. Lze umístiti určité hry jinak v období vánočním, jinak velikonočním, jinak v období zimním, jinak letním, jinak za dnů, kdy pobyt v divadle je sám o sobě fysickou úlevou a fysickou obtíží. Jinak musí býti řízen repertoir pro období vzrušujících událostí veřejných (mobilisace, výtržnosti), jinak v období duševní pohody, jinak veřejného vzrušení mysli, jinak v období paren, jinak v období mrazu.

Netřeba připomínati, že jedním z vedoucích faktorů divadelní návštěvy jest otázka počasí. Dobrý administrátor neměl by sestavovat svého repertoiru bez trvalého kontaktu s meteorologickou stanicí. Jest všeobecně známo, že jsou večery, za nichž se do divadla zásadně nechodí a za nichž se zásadně chodí. Na dny zásadně nepříznivé jest nutno klásti hry přitažlivé a na dny zásadně příznivé, jest možno umísťovati hry zásadní, t. j. myslitelsky průbojné a formálně originální s ohledem na to, že obecenstvo jednou do divadla přišedší jest přístupnější i hře obsahově vzdálenější, jen pokud má schopnost je zajímati a zaujmouti.

Zcela zvláštní jest dramaturgie nedělí a svátků. To jsou dny, v nichž obchodní divadelní zájem spojuje se s morálními, chci říci uměleckými zájmy divadla. Představení nedělní zásadně jsou navštěvována v těch obdobích, která zřejmě návštěvu divadla nekříží. Repertoir představení nedělních a svátečních musí býti populární, přístupný, ježto nedělní představení jsou vyhledávána těmi třídami diváctva, které po celotýdenní zaměstnanosti hledá duševní osvěžení. Tato okolnost však umožňuje zároveň, aby ve formě jasné, přístupné a zajímavé byly divákovi poskytnuty hry jej duševně a myšlenkově prohlubující, citově obohacující, hry, které obsahují rovnováhu mezi kulturou a zábavou.

III. Poloha divadla.

Repertoir každého divadla bude se říditi dle jeho speciální polohy, dle čtvrti, v níž jest zřízeno, dle třídy obyvatelstva, pro niž je určeno. Jeho repertoir nutně musí počítati se sociální situací své čtvrti a jeho sociální třídy. Poznal jsem na vlastní oči, že zcela jinak, se zcela

jinými estetickými zřeteli, jinými režijními metodami může býti vystaven týž kus tímže režisérem a touže uměleckou správou na dvou různých divadlech, jichž obecenstvo, jichž čtvrť, jichž sociální třída jest různá, protichůdná. Byl jsem přítomen představení Wedekindova »Procitnutí jara« v Komorním divadle Maxe Reinhardta, určeném pro návštěvnictvo vybrané, blaseované a blahobytné. Citové, duchovní, nervové podrobnosti představení Reinhardtova, jež vzrušovaly v Mendelsohnstrasse 10, prošly jakoby zcela nepovšimnuty při provedení téže hry za režie Karla Hans Martina ve Volksbühne na Bülowplatzu. Toto jest poučení z těchto dvou režijních pojetí před obecenstvem tak rozdílným, jako jest obecenstvo obchodních velmožů a sociálně-demokratické dělnictvo berlínské dělnické čtvrti. Zcela malicherné a vedlejší detaily v provedení byly vnímány primitivním obecenstvem obrovské Volksbühne s utajeným dechem a s frenetickým napětím. Bylo na první pohled jasno, že při své režijní práci musili oba inscenátoři pracovati s prostředky naprosto rozdílnými. Na př. to, jak Melchior vrhne se na Vendlu s vrbovým proutkem, přehnuv ji přes dřevěné pažení a bije ji surově na nahé tělo, stalo se ve Volksbühne předmětem rozčilení a paniky, jehož neprožil divák představení Reinhardtova v žádné scéně celého dramatu Wedekindova. Velmi analogická situace jest na př. osud proslulé Gaiovy »Žebrácké opery«, která hrána v malém dělnickém divadle londýnském Hammersmithu, odkud po celá léta denně halucinovala celý Londýn, zatím co táž hra procházela celou řadou městských divadel německých bez povšimnutí. Zde možno mluviti názorně o osudu Hauptmannových »Tkalců«, kterážto hra na jedné scéně téhož města působila zápalně, aby na druhé prošla jako literární matinée s chladným, zdvořilým úspěchem.

Dobrý administrátor sestavuje repertoir, musí uvažovati nejen kdy, v kterém období, za kterého ročního počasí, ale na prvém místě, a na kterém místě hraje. Lze cítiti velmi intensivně, jaké reakce vyvolává táž hra v Národním a ve Stavovském divadle, jaký ohlas budí premiéra téže hry, s týmiž herci a v téže režii umístěna v Národním a umístěna ve Stavovském divadle. Vzpomínám na zcela různé reakce téhož Peer Gynta v Bergenu v divadle Ibsenově a pařížském Mogadoru.

IV. Představení spolková.

Zcela zvláštní oporou při budování repertoiru jsou představení spolková, na nichž mnozí divadelní ředitelé dovedou zbudovati existenci svého divadla, ať je již pořádají sdružení studentská, organisace dělnické, skupiny náboženské nebo korporace společenské. Jsou-li obratně využita, mohou býti znamenitou oporou ideového a uměleckého programu repertoiru, jsou-li propůjčena za podmínek divadlu příznivých. Důvod jest nasnadě. Třebaže spolková představení konají se za cen poměrně snížených, jejich výhoda spočívá především v tom, že v předchozích kapitolách uvedené determinace divadelní návštěvy na spolková představení se nevztahují. Představeními spolkovými lze kryti manko, vznikající divadlu ze dnů divadelně nevýhodných. Návštěvník spolkového představení jde do divadla nikoliv dle vlastní volby, výběru a vkusu, nýbrž dle volby svého pořadatelstva, není zpohodlněný a chápe návštěvu divadla jako určitý závazek, jejž vzal na sebe. Celá moderní literatura od dob Hauptmannových, téměř celá režijní mladá produkce od Otty Brahma byla umožněna výtečnou organisací těchto spolkových představení, jimiž malý člověk berlínský za svůj týdně subskribovaný vdoví groš stal se na místě státu, na místě bohaté buržoasie, jakýchkoliv jiných vysokých mecénů zakladatelem a udržovatelem ve své době průbojných, nevyzkoušených a neuznaných dramaturgických a režisérských směrů, tvořivších později epochu. T. zv. »Freie Bühne« let 90tých nebylo vlastně nic jiného než institucí spolkových představení, jíž u nás obchodně rozumí malý ředitýlek z předměstí, ale jíž se nerozumí ve stavbě repertoiru u našich velkých divadel.

Většina her, které něco nového přinášejí, ať formálně, obsahově nebo ideově, bývá obyčejně premiérou nerozhodnuta. Mnohdy ji nerozhodne ani kritika, pokud váhá a odvisí svým úsudkem od zevních projevů publika. Jest třeba nasaditi kontingent nestranného obecenstva, které přenese hru přes kritické období nejistoty, kdy se jí ujme vlastní široké obecenstvo divadelní, kontingent abonentů a průměrného, obligátního divadelního návštěvníka.

Učinil jsem tři skvostné zkušenosti se hrami: Ibsenův »Peer Gynt«, Verhaerenovo »Svítání« a Dvořákovi »Husité«. Po bouřlivých premiérách vidělo se, že hry nemají svého obecenstva. Bylo nutné je dávati, aby široké obecenstvo mělo důkaz, že hry se líbily. Ale nasazené reprisy neměly návštěv tak velkých, jakých bylo třeba ke krytí zvýšených výloh představení — a abonent jednou vpuštěný na hru, jíž nerozumí, při níž zívá, nechá ji padnouti. Zahájil jsem ve všech jmenovaných příkladech akci na získání bloku spolkových představení, která dodala v osudné situaci řadu vyprodaných představení, chápavé a enthusiované obecenstvo. Když došlo na abonenty, byla záležitost premiéry již vybojována, abonent se přidal na naši stranu a nyní teprve nastal pravidelný proud pravidelného návštěvníka všech tříd, jenž rozhoduje počet repris. Historie »Husitů« jest skvostným analogickým příkladem. Bez spolkových představení, po premiéře nasazených ihned bezprostředně a hromadně, stěží bychom byli udrželi hru na výši té populárnosti, jíž později dobyla. Dnešní repertoirní administrace však nerozumí strategii spolkových představení; podléhajíc všemožným politickým tlakům dívá se na spolková představení jako na něco méněcenného, přívěskového, neřídí volbu repertoiru, volbu dnů, ale dává se říditi, umísťujíc nevhodné nevhodně. A tak spolková představení až na instituce představení studentských stala se u nás institucí odumřelou. Také studentská představení většinou postrádají výběru se stanoviska uměleckého programu divadla.

V. Abonent a abonement.

Abonent jest starou tradicí českého divadelního života. Abonement jest pohodlím, zabezpečením a zahálkou divadelního provozu. Mít zabezpečenu příslušnou kvotu abonentů znamená přesnou výplatu, provozovací kapitál, vyplněné hlediště. Divadelní ředitelé tvrdí, že abonement posiluje jejich podnikání. Divadelní theoretikové spatřují v abonentovi důvod umělecké nepodnikavosti. Abonent jest potřebný pro velký divadelní provoz rázu representativního, kde seriová představení nejsou možna a kde různost repertoirní, jeho střídání jest podstatou provozu a representace.

Stagionární divadlo jest odkázáno na abonement.

Chci na tomto místě říci proti divadelním theoretikům, že abonent jest skutečně udržovatelem divadelního pro-

vozu tam, kde má ráz amatéra. Myslím, že ideálního abonenta měl François Coppeau. Kdo s ním ideově souhlasil, stal se podílníkem jeho divadla, zavázal se odebírati divadelní publikace a zavázal se k roční návštěvě jeho divadla. V Paříži byli jeho abonenty hlavně Angličané a Američané. Pařížané sami chodili kritisovati, nebo zůstali doma. U nás v Praze je situace jiná. Jsme odkázáni na solidní usedlíky, inteligentní rodiny, které v abonementu hledají zcela jiného účelu než federování dramaturgických směrů. Pražský abonent velkého divadla jest již v jádře druh konservativní a representující. Nutno přijímati jeho sezonní účast s určitou šetrností, ale i určitými výhradami. Bylo by dbáti toho, aby si abonent za předplatné koupil místo v hledišti, nikoliv v ředitelské kanceláři. Chci říci, že situace abonementu je blahodárná, ale je choulostivá. Nutno ji ve správě divadla bráti jako v polním hospodářství vodu nebo oheň — s určitou převahou a vždy opatrně.

Je jasno, že také abonent jako každý národohospodářský činitel musí býti upokojen, musí mu býti splněny podmínky, jež uzavřel, t. j. zaručena nutná střída her, nutné úrovně, nutného pořadu, nutné zajímavosti. Svým časem, na př. v době vypovězení války, kdy velká divadla byvši opuštěna státem, zemí, obcí, ocitla se na dlažbě, obracela se na své abonenty prosebnými dopisy, aby jich neopouštěli — obrátila se karta předplatitele a divadelní správy, abonent stal se tyranem divadelního provozu. Předplatitel zapomněl, že v divadle není sám, že v divadle vedle něho jest ještě divadlo samo, jeho umělecký program, jeho kulturní poslání.

Velké divadlo tedy řeší správně poměr k svému předplatiteli, když jej uspokojuje, aniž zadává sobě samému. Nechci tvrditi, že divadlo abonujíc svá představení, bere na sebe závazek svého předplatitele také umělecky vychovávati. Chci jen připomenouti, že velké divadlo ani v poměru k svému předplatiteli není zbaveno svých kulturních povinností. V době prvních let válečných, kdy ještě divadelní konjunktura ve válce nebyla prosazena, velmi ochotně sestupovala administrace abonentního repertoiru k duchovní pohodlnosti abonentově, k jeho jednostranné zálibě v repertoiru pohodlném a zábavném, k jeho vrozené nechuti k divadelně duchovnímu a zásadnímu.

Stalo se na př. principem abonentního repertoiru velkých divadel, že pokládá se za vyloučeno opakovati ve dvou po sobě jdoucích sezonách vážnou hru uměleckou, zatím co podstrčiti mu běžnou hříčku pro zažívání, malý veseloherní rozmar pokládá se za věc dobré úsluhy.

Jistě, že musí býti poměr mezi administrací repertoiru a abonentem diplomatický. Je lidsky přirozeno, že abonent mnohem spíše platí předplatitelskou kvotu pro svou osobní zálibu nebo rodinné zájmy, než pro morální zásluhu býti kulturním spolučinitelem ústavu, u něhož si předplatil. Do této zajisté lichotné, nicméně poněkud hořké funkce musí uváděti divadlo abonenta rukou nejen obratnou, ale i v rukavičkách. Leč té není v divadle nikdy nazbyt. Úředníkům, sestavujícím repertoir, mnohem snáze vžil se poměr podrobenosti a servility vkusu abonentovu, jehož jediná pohlednice postačí, aby hatila ideový plán sezony a aby dala permanentně vítěziti repertoirní plevě proti repertoirnímu zrnu, plochosti proti principu. Jest praxí stálých velkých divadel neodvážiti se opakovati v téže sezoně autorský triumf, dramaturgický objev, myšlenkové odhalení, scénickou událost, která bezprostředně přišla do dějin dramatické tvorby a jejíž předplatitelskou reprisu předplatitel zatracuje poukazem na povinnou změnu repertoiru. Nebyla mu sice nikde zaručena, ale on zkouší tím větší míru ústupků, čím větší ústupnost v repertoirní kanceláři byl objevil.

Zde možno vyjmenovati celou řadu příkladů přímo deprimujících. Za celé mé divadelní praxe bylo snad možno opakovati ze sezony do sezony několik nejpopulárnějších her českého repertoiru a z repertoiru světového několik Shakespearů a to jen tehdy, když byly nově scénovány a vypraveny. Pražským divadlům dával se často za příklad repertoirní režim Moskevského uměleckého divadla, které nastudovalo bravurně některou hru, načež ji celoročně opakovalo. Tato věc byla by naším pražským ideálem. Bohužel, ještě stále náš abonent konsumuje kvantitu, nikoliv kvalitu. Třeba ho k tomu vývojem vésti. Avšak toto vědomí úrovně repertoiru, tento kulturní idealismus musí býti nejenom v umělecké správě divadla, která má kontakt s divadelní produkcí, ale musí býti především i v divadelní administraci, která má kontakt s divadelním konsumentem.

Abonentní taktika jest jedním z nejchoulostivějších problémů divadelní strategie vůbec.

VI. Reprisy mechanické.

Těchže chyb, jichž se dopouští administrace repertoiru vůči abonentům, totiž podlehlosti, nedostatku rovnováhy mezi uměleckým posláním a finančními potřebami divadla, téže slabosti, téhož nedostatku morální síly dopouští se administrace repertoiru vůči náhlému úspěchu konvenční řemeslné hry, proniknuvší náhle a neočekávaně k popularitě, jíž nerozvážný repertoir nedovede racionelně vytěžiti. Na místě, aby si byla tato administrace vědoma, že důvod davové záliby a popularity bývá často nelogický, že davová přízeň vyváží často hru méněcennou na úkor tvorby hodnotné, že populárně i slohem řečeno, má býti využito rozmarné přízně davové věci »nedobré« na podporu věci »lepší«, hromadí mechanicky reprisy jako nerozumný šofér rychlosti, neuvažuje, kam letí.

Jest pravda, že rychlé tempo repris rozhoduje úspěch premiéry, stupňuje její vítězství a především jej upevňuje. Jest prastarým trikem ředitelů seriových divadel, že nasazují seriový počet repris až do jubilejí s desetinnými místy, doplácejíce na reprisy i jubilea až do té doby, kdy obecenstvo, uvěřivši úspěchu serie, počne choditi samo, počne platiti a utvoří skutečný úspěch.

Také na velkých divadlech reprisy mechanické mají své opodstatnění a taktiku. Ale zde budiž vzpomenuto meze, jíž si nezkušená administrace repertoiru nebývá vědoma, meze, za níž mechanické hromadění úspěšných repris bezhodnotné hry jest morálně i hospodářsky nebezpečné. Je to ona mez, kdy úspěšná repertoirní banalita stala se vskutku populární a pronikla k davu. Od toho večera její mechanické reprisy, jež neprozřetelná administrace repertoiru horečně metá, stupňujíc číslice kasovních výkazů, od toho dne umělecky nehodnotná hra začne takto škoditi: 1. Stává se měřítkem svému obecenstvu, standartem uměleckého vkusu, konsumujíc jeho prostředky i zájem pro divadlo. 2. Zmenšuje repertoirně životní podmínky dramatické tvorby programové. 3. Ruší umělecký plán sezony. 4. Snižuje celkovou úroveň repertoiru.

V našem divadelnictví jest počítati se speciálním poměrem mechanicky nakupených repris konvenční pro-

dukce ke kritice, která podléhajíc sugesci počtu repris a popularity odvozuje z ní estetické principy a dramaturgické zásady vůbec.

Administrace má pohlížeti na řemeslný repertoir jako na nutné zlo, jehož užitečnost a hygieničnost repertoirní spočívá v jejím prozřetelném dávkování. Konvenční a líbivá produkce dramatická je tu k tomu, aby umožňovala divadlu, vědomému svých kulturních povinností a chtějícímu je splniti, splnění jeho morálních úkolů. Vzdá-li se divadlo tohoto zásadního vědomí svého kulturního idealismu a mravně vybudovaného repertoirního plánu, vzdá-li se do moci svých konjunktrálních úspěchů, jest lodí, jež se zmítá všemi směry, všemi vodami, aniž kdy může doplouti svého cíle.

DOBA A LIDÉ

J. Ed. Šrom (Moskva):

Židé v sovětském Rusku.

IV.

Mezi nejdůležitějšími organisacemi podobného rázu jako je Ozet sluší jmenovati zejména: Agro-Joint, tuto severoamerickou pomocnou korporaci, která pomáhá výhradně Židům-zemědělcům a která za tím účelem uzavřela se sovětskou vládou speciální smlouvu na tři léta a tuto smlouvu v roce 1928 obnovila a rozšířila. Společnost tato v jejímž čele stojí známý americký bankéř a mecenáš Warburg, dále bohatý a skromný finančník Rosenfeld, v SSSR pak dr. Rosen, zřídila ze svých prostředků na Ukrajině a v severním Krymu asi 175 zemědělských židovských osad, v nichž nyní žije asi 9000 židovských rodin, jež mají k disposici kolem 200.000 ha půdy. Za prvá tři léta Agro-Joint vydala na podporu, zálohy, různé příspěvky asi 3.5 milionu dollarů a nově obnovenou smlouvou se zavázala, že během dalších 10 let tuto pomoc poskytne ve výši aspoň 10 mil. dollarů. Agro-Joint nedává pouze finanční prostředky, nýbrž pomáhá i agronomicky a osvětově, pracujíc při tom paralelně s Komzetem, za úzkého kontaktu s Ozetem.

Od roku 1926 vede analogickou činnost také společnost Eko, to jest židovská kolonisační společnost pracující výhradně uvnitř SSSR, jakož i zahraniční Ort-Verband a americký Ikor, vesměs pomocné organisace, podporující jak zemědělskou, tak i řemeslnou činnost sovětských Židů. Intensity pomoci Agro-Joint však žádná z nich nedosahuje. Kromě nich jsou téměř ve všech státech zřízeny čistě židovské společnosti pomocné, které pracují zejména v Argentině, Anglii, Německu, Hollandsku, Lotyšsku a Dánsku a sebrané prostředky dirigují vesměs přímo Ozetu.

Činnost všech těchto organisací dala již velmi hodnotné výsledky. Tak od roku 1925 do konce 1928 bylo dáno k disposici židovské zemědělské kolonisaci právě jejich přispěním 371.521 ha půdy v nejrůznějších místech SSSR, zejména však v jižní Ukrajině, v severním Krymu, na Kavkaze a ve středním Rusku. Mimo to na Dalekém Východě bylo vyhraženo speciálně pro tuto činnost kompaktní území a na něm 3,900.000 ha půdy hodící se k zemědělství. Perspektivy této vzdálené kolonisace vylíčíme zvlášť.

Na zmíněných 371.521 ha půdy bylo usazeno 17.346 židovských rodin. Ve skutečnosti přešlo ovšem k zemědělství mnohem více Židů, neboť zde nepočítáme ty, kteří se dali na rolnictví ve svých vlastních obcích, bez přestěhování. Celkem je nyní v SSSR všech židovských zemědělců asi 220.000 a mají k disposici 652.000 ha půdy. Považíme-li, že před revolucí bylo Židů-zemědělců v dnešních hranicích SSSR pouze 53.000 a měli 119.000 ha půdy, v roce 1920 pak již jen 35.000 lidí a půdy pouze 84.750 ha, pak vidíme, že nová kolonisační činnost má v době novější značný úspěch.

Je třeba podotknouti, že kolonisační činnost sovětské vlády netýká se pouze židovského obyvatelstva. Přesídlovací hnutí je v SSSR vůbec velmi silné a týká se téměř všech větších sovětských národností. Neobdělaná půda a pusté krajiny kolonisují se i Rusy, Ukrajinci, Bělorusy, Tatary, Kirgizy, stejně jako Židy. Při tom se přirozeně nečiní rozdílu mezi jednotlivými národy, stejně jako není pravdou, že by se zrovna Židům vybírala na Ukrajině, v Bělorusi a zejména na Krymu nejlepší půda. Kolonisační úřady dávají k disposici neobdělávanou dosud půdu ze státního pozemkového fondu a jen ve výjimečných případech dává se půda již kdysi obdělávaná, nyní však opuštěná, Při nynější hospodářské politice sovětské vlády, směřující k tvoření obrovských tak zvaných »továren obilních«, to jest velkostatků, kde se pěstuje výhradně obilí, je každý komplet půdy cenný právě pro tento socialistický úsek sovětského hospodářství a bude tedy kolonisační činnost všech národností, tedy i Židů, nyní mnohem nesnadnější než dříve a musí býti usměrněna výhradně na Daleký Východ.

Dosavadní kolonie židovské jsou rozloženy zejména ve stepní části severního Krymu, na Ukrajině poblíže starých židovských kolonií hlavně v bývalé gubernii Chersonské a Jekatěrinoslavské, dále v Bělorusi na půdách vysušených močálů, v menších rozměrech pak na severním Kavkaze, v Dagestaně, Uzbekistaně, Azerbejdžanu a některých guberniích ruské federace, hlavně ve Smolenské, Brjanské a Pskovské.

Finanční základna této činnosti je tvořena z větší části prostředky, jež docházejí z ciziny a jež soustředí Ozet. On k nim přidává pak prostředky své a také to, co dostane od sovětské vlády. Za čtyři léta činnosti Ozetu, dala státní pokladna na kolonisační činnost židovskou asi 4.3 mil. rublů, kromě úvěru na přesídlení ve výši 1.5 mil. rublů. Celkem bylo již vydáno na usazení sovětských Židů při zemědělství asi 22.5 mil. rublů, z čehož sovětských bylo pouze 5.8 mil. rublů, zbytek pak 16.7 mil. rublů přišel z ciziny.

K zařizování hospodářství, to jest ke stavbě obydlí a opatření nejnutnějšího inventáře potřebují kolonisté téměř všeobecně úvěr. Tento úvěr se jim poskytuje podle všeobecných pravidel sovětských o zemědělském úvěru. Musí býti vrácen v ustanovenou lhůtu, aby vrácenými obnosy mohlo býti pomáháno Židům dalším. Průměrně lze říci, že při přechodu židovského proletáře k zemědělství poskytne mu úvěru stát asi 12 procent, 78 procent dají organisace zahraniční a pouze 10 procent je prostředků vlastních, získaných likvidací dosavadního majetku při přesídlení.

Novému zemědělci ponechávalo se původně na vůli, jaký systém a jakou formu zemědělské práce chce si vyvoliti. Avšak různými výhodami je pobízeno tvoření kollektivních hospodářství, jak to odpovídá nynějš-

šímu duchu sovětské hospodářské politiky. Dává se větší příděl na jednotlivce, poskytují se značné slevy daňové — ovšem v budoucnu, neboť nyní jsou kolonisté od daní osvobozeni — propůjčuje se větší úvěr a podobně. Do konce 1928 bylo kollektivních nových hospodářství židovských však jen 508 a pracovalo v nich 22.686 lidí, čítajíc v to i děti. Je to celkem malé procento mezi 220.000 lidmi, i zde je viděti, že i Židovi-zemědělci je sympatičtější individuelní hospodaření na samostatné usedlosti. Ovšem dnes je tlak veřejných orgánů na to, aby se hospodařilo kollektivně, rozhodně větší a noví kolonisté jsou vesměs nuceni hospodařiti společně a tvořiti tak socialistické formy zemědělské práce.

Výběr rodin, které mají býti umístěny při zemědělství provádějí místní oddělení Komzetu. Hledí se zde k tomu, aby v první řadě byli umístěni nejchudší z nejchudších, vrstvy deklasované a nezaměstnané, při čemž ovšem hraje velkou roli také fysická schopnost a zdatnost. Počet žadatelů je veliký, již v roce 1925 a 1926 přihlásilo se na 40.000 rodin, avšak dosud se podařilo umístiti z nich pouze polovinu.

Židovští kolonisté poměrně brzy se naučí zemědělské práci a brzy k ní přivyknou. Počáteční nedovednost záhy je nahražena svéráznou routinou, zvláště když přec jen začíná se pracovati s dostatečným a moderním zemědělským inventářem a formy hospodaření voleny jsou podle rad zkušených agronomů. Většinou hospodaří se intensivně a volí se takové kultury, které možno výhodně odbýti na trhu blízkých osad, když ovšem vlastní potřeby jsou ukojeny. Toto nové a dokonalejší hospodaření židovských zemědělců také bylo z počátku příčinou, že se k nim sousední obyvatelstvo nechovalo zrovna přátelsky. Moderní hospodářské stroje, silný dobytek, nové domy židovských sousedů se přec jen honosně vyjímaly vedle dřevěných chalup a hliněných domků ruských a ukrajinských mužíků, nemajících často než dřevěný pluh a na celou vesnici několik párů tažného dobytka. Mimo to ukrajinské a běloruské obyvatelstvo vidělo v Židovi stále jenom obchodníka a nevěřilo, že naučí se hospodařiti zemědělsky. Teprve když vidělo bezpříkladnou námahu kolonistů, když byla mu dána možnost pracovati na přidělených pozemcích stroji vypůjčenými od Židů, když začal bližší styk pracovní, teprve tehdy nastoupil poměr dobrého souseda. Ovšem je otázkou, zda tento poměr je trvalý a zda nezmění se během doby v závist, až Židé lépe vybavení a svými souvěrci z ciziny stále podporovaní, dosáhnou většího blahobytu, než obyvatelstvo původní.

Život židovských zemědělců je dosud neobyčejně těžký. Ač jdou do práce s nadšením, přec jen všechno se jim nedaří hned tak, jak by si přáli. Mimo to kraje, v nichž jsou usídleni, nejsou klimaticky nejlepší. Jsou to vesměs okresy s periodickým suchem, které židovské zemědělce ohrozilo právě v prvních letech jejich nové existence. Leč přes to počet těch, kdož by započaté dílo ponechali jeho osudu, je velmi nepatrný. Rozumí se také proto, že nemají již jiné možnosti, jak se s rodinami uchytiti. Mezi židovskými kolonisty je převážná většina mladých lidí, kteří si vzali s sebou své rodiče. Žijí zatím velmi družně, mají v nových osadách své místní židovské sověty, nikde však nevystavili si synagogu, ač přání mnohých starších kolonistů se nesla také tímto směrem. Je zajímavo, že Židé-zemědělci poměrně velmi rychle mění svou psychologii, způsob života, ba i svůj zevnějšek. Ovšem obchodnický prvek v nich zůstal a ten se vybíjí v sdružování, organisaci kollektivních podniků ke zpracování zemědělských surovin, v tvoření svépomocných skupin, úvěrních družstev a podobně. Tedy celkem ve zjevech zdravých.

Poměrně samostatně stojí problém větší kolonisace židovských zemědělců na Dalekém Východě, v kraji Biro-Bidžanském. Biro a Bidžan jsou dvě řeky vlévající se do Amuru na hranici Mandžurské, sám kraj je ze tří stran ohraničen Amurem v délce 550 km, na severu jej protíná 150 km sibiřské magistrály, jdoucí přes Chabarovsk do Vladivostoku. Celková plocha obnáší 39.000 čtv. kilometrů a z ní asi 1.5 mil. hektarů snadno mohla by býti zpracována pro zemědělství. Na ní našlo by obživu asi 200.000 lidí, čímž by se velice pomohlo plánu Komzetu, to jest umístění během desíti let 100.000 židovských rodin při zemědělství. Zbytek kraje je prostoupen horskými pásmy silně zalesněnými, asi 0.5 mil. ha jest močálovitá planina. Kraj byl prozkoumán specielní komisí a uznán za nejvýše vhodný. Následkem toho, na návrh Komzetu předsednictvo CIK-u 28. března 1928 přijalo ustanovení, jímž se území toto dává k disposici židovské kolonisaci. V usnesení CIK-u je také tento passus: »Budou-li výsledky usídlení židovského pracujícího lidu na tomto území příznivé a usídlení bude provedeno v souvislém celku, jest míti na paměti možnost vytvoření zde židovské národnostní administrativně-teritoriální samostatné jednotky«. Což ovšem znamená, že podaří-li se tento pokus, bude na území SSSR přec jen jednou zřízena samostatná sovětská republika židovská.

Území Biro-Bidžan je nyní velmi málo osídlené. Má pouze asi 33.000 obyvatel, z toho sotva polovici starousedlíků. Mimo toho žijí tam Korejci a asi 8500 lidí náleží k zaměstnancům na Sibiřské dráze a jejich rodinám. Podnebí ovšem je hodně drsné, ale dá se snésti. Hůř je v jarní a letní době s ohromným množstvím hmyzu, zejména moskytů. Tento hmyz činí pobyt v kraji pro neotužilé lidi přímo nesnesitelným a byl také příčinou, že z první výpravy židovských kolonistů r. 1928 v počtu 654 lidí, během prvního roku přes 60 procent se jich raději vrátilo. Odstranění moskytů bude možno ovšem jen tehdy, budou-li soustavně hubeni a bude-li odstraněna hlavní příčina jich obrovského množství, to jest močály. Vysušiti tedy půl milionu hektarů močálovité půdy bude prvním úkolem kolonisátorské organisace. Obyvatelstvo korejské živí se velmi dobrým hospodařením, pěstuje řadu výhodných kultur a to se zdarem poměrně značným. Mezi jiným i rýži. Starousedlíci ruští hospodaří dosud velmi primitivně.

Vezmeme-li v úvahu všechny okolnosti a přirozené podmínky Biro-Bidžanu, pak musíme říci, že se zde snad poprvé v historii židovského národa naskytuje možnost kompaktně se usídliti na výhodném území ve větším množství, aniž by to neslo s sebou jakýkoliv konkurenční boj s domorodým obyvatelstvem. Kraj Biro-Bidžanský má kromě toho značné přírodní bohatství, je položen kolem velmi splavných a rybných řek Amuru a Sungari, má důležitou železnici, zkrátka hodí se k osídlení daleko lépe, než kterékoliv území jiné. V roce 1929 na jaře odejelo tam dalších 300 zástupců židovských rodin, aby se na místě samém pohlédli a vybrali si území nevhodnější k založení ze-

mědělské osady. Již dnes je v tomto kraji mezi usazenými Židy 30 traktorů a 10 nákladních automobilů, dar to amerických přátel. Je jisto, že i další pomoc bude značná, neboť lze počítati i na větší pomoc sovětské vlády. Kolonisace Biro-Bidžanu je totiž pouze částí celkové sovětské kolonisace Dalekého Východu, kam má býti do roku 1936 přesídleno přes 500.000 lidí ze všech konců evropského Ruska. Aby do tohoto celkového kolonisačního plánu bylo pojato i hnutí zemědělců židovských, o to se postaral Komzet a vládní kruhy přijaly koncem 1928 příslušné usnesení.

Aby bylo zjištěno, zda židovští zemědělci vskutku na přidělené půdě pracují vlastníma rukama (roznášely se totiž pověsti, že půdu pronajímají a sami se zabývají obchodem), byly loni i letos vypraveny na jižní Ukrajinu a Krym dělnické delegace, složené výhradně z dělníků nežidovských národností a to z Moskvy, Leningradu, Charkova a Zaporožja. Všechny tyto delegace podávaly veřejně své zprávy o inspekční cestě a konstatovaly, že kolonisace provádí se tak, jak to sovětské zákony předpisují, že Židé vskutku sami a zdárně pracují a že tím celkové státní hospodářství jen získává. Delegace také vyslovily souhlas se zahraniční pomocí.

Židovské kolonie navštívili také jejich američtí příznivci v čele s předsedou Agro-Joint Warburgem a po návštěvě ještě svou podporu sesílili. Dá se tedy očekávati, že i v budoucnu přechod sovětských Židů k zemědělství neztratí na své intensitě a že sovětské Rusko vytvoří nový typ Žida-zemědělce, na západě tak málo známý, a také v Palestině přec jen ne úplně zdařilý. Ovšem i zde zasáhlo letošní kolektivisační hnutí velmi rušivě a převedlo život židovských zemědělců na úplně novou kolej.

Kriza mladej generácie na Slovensku.

Slováci se hněvávají, jestliže se jim na některé chyby poukáže — z Prahy. Jsme rádi, že o mladé generaci slovenské můžeme přinésti článek od jednoho jejího člena. Naši pedagogové vyslaní na Slovensko, zachovávají ve svém srdci tajemství, že mladá slovenská generace v nich nevyvolává velkého optimismu. Doufejme, že Slovák bude moci mluvit otevřeně.

Ľudská prirodzenosť prináša sebou, že nerad sa rušia slávnostné okamihy. Aj tí, ktorí snáď vidia jednu-druhú vadu tej-ktorej inštitúcie, pri príležitosti oslav, túto svoju vedomosť akosi potlačia a keď slávnostný rečník vzpomína svetlé stránky, blahovoľne prikyvujú.

Niečo podobného bolo aj u nás minulého roku. Jubilovali sme a i tí, ktorí sme vedeli, že nie je všetko tak krásne, ako by sme si to priali, radi sme zabudli na tiene, na čierny vrub; a nielen, že sme prikyvovali hlavou, ale i sami sme sa oduševňovali. Prečo? — Veď oslavovali sme sami seba, svoju slobodu, svoje víťazstvo, svoju prácu. A ktože by nebol hrdý na svoje vymoženosti?

Teraz však, keď už kráčame veľkými krokmi po ceste suverenného štátu, keď už nie každý rok, ale vždy len desiatý, päťadvadsiatý, päťdesiatý a konečne len každý stotý rok bude príležitosťou enthusiastických osláv, je treba si uvedomiť, že sme vstúpili do stádia jakoby pracovného dňa po nedele a že si musíme obliecť robotnícke rúcho a že prácou, ktorou si vyrobíme sviatočný šat pre budúcne, snáď aj zašpiní našu tvár a ruky po tom mozoľmi.

Keďže chceme budovu nášho štátu zdokonalovať, musíme si upovedomiť, že je ešte mnoho chýb na nej a ktoré to sú. Chcem sa v tomto článku rozšíriť iba o Slovensku a i to iba o jeho nejbolastnejšej stránke, — kultúrnej. Som presvedčený, že tieto moje riadky vyvolajú rozhorčenie, avšak to bude len dôkazom, že mám pravdu. Tak jako keď na chorom úde lekár vyčistí hnis z rany, tento úd trhne sebou a bolasť vyvolá krik, tak sa aj chorý úd našej spoločnosti mikne, keď sa dotknem tuná otvorených vredov.

Postupujme od jednoho faktora osvety k druhému. Jedným z najdôležitejších je tlač. Je dnes všeobecne známo, že noviny a časopisy sú najvlivnejším prostriedkom k rozšíreniu vedomostí, a to v smere akomkoľvek. I sám prezident pri poslednej audiencii, ktorú dal zástupcom svetovej tlače, vyhlásil, že sa v XX. století žurnalizmus stal ľudovou univerzitou. A, hľa, ako táto »alma mater« ľudu u nás vyziera? Pri najväčšom, ba dokonca pri prehnanom optimizme, ktorý nemá byť našou vlastnosťou, nemôžeme na Slovensku ani len jedon jediný denník nazvať denníkom v smysle Strednej Evropy(!), nehovoriac ani o záp. Evrope alebo Amerike. S týmito zemiami sa nemôžeme na Slovensku ani len jedon jediný denník nazvať denníkom v smysle Strednej Evropy (!), nehovoriac ani o záp. Evrope alebo Amerike. S týmito zemiami sa nemôžeme porovnať pre nerovný počet obyvateľstva. Ale aj keď uznáme, že Maďari majú o niečo staršiu tradiciu v žurnalizme, musí sa nám vtierať nepríjemná otázka prečo malé Maďarsko, hospodársky ešte horšie postavené ako my, môže mať 10—15 veľkých denníkov, kým 3 a pol milionov Slovákov nemá ani jedon? Odhliadnúc od tej priaznivej okoľnosti, že Slováci môžu čítať, a snáď jedna nepatrná čiastka aj číta české noviny, predsa by sa mal pre väčšinu slovenských čitateľov rôznych politických plátkov založiť jedon denník s evropským niveaum.

Druhým nemenej dôležitým faktorom duševného života národa je divadlo. A tento bod je opeť veľmi boľavou našou ranou. Radi si u nás časopisy pochvalujú, že máme tak dokonalú scénu, že meno dirigenta opery zná celý svet, a pod. Uznávam, to je svetlá strana, teraz však vidme vrub. Naše národné divadlo je len ornamentom umele udržovaným. Jeho vlastný účeľ je celkem zabudnutý: totiž, že má obveselením, lepšie rečeno zábavným spôsobom (tuná musím poznamenať, že zabaviť dovede aj vážna vec) privábilo široké obecenstvo, teda nie len inteligenciu, ale aj stredný stav (nerad užívam tohoto opisujúcuho výrazu, ale pádnejší »polointeligent« sa považuje u nás za urážku), ktorý si tuná svoje pochopy doplňuje a nové pojmy a názory získa. U nás divadlo má ráz čiste dekoratívny, možno povedať slávnostný. Návšteva sa skláda vždy z úzkého kruhu tých samých inteligentov, ktorí tam chodia viac z povinnosti, z nedostatku lepšieho, alebo z lenivosti byť nespokojným, než z iných príčin. Koreň týchto vad chcem osvetliť na konec, ponevráč je spoločný pre všetky vady nášho verejného kultúrného života. Aby som však illustroval a čiastočne aj odôvodnil anachronizmus a nesprávnosť pôsobenia nášho javiska uvediem, že na našej scéne sa umiestní nemožný preklad prepracovania Arcyvaševova Sanina, alebo hry Kornela Stodolu à la »Náš pan minister«, ale že dielo vysokého ethického stupňa, teraz i aktuálne a na všetkých evropských scénach hrané, pacifistické »Rivali« alebo Křeneková opera?, nerečiac ani o niektorej

z moderných výpravných revuiných operet, nenajde miesta u nás.

Treťou veľmi chúlostivou vecou je nejestvovanie jednotne a všeobecne uznaného fora, ktoré je každému prístupné a od celého obecenstva pozorované, fora, na ktorom by sa rôzne kultúrne otázky riešily, kde by sa stretli k ústnému alebo písomnému diskurzu osvetoví činitelia všetkých svetových názorov a politických presvedčení. Trpíme strašne práve tou okoľnosťou, že nehybnosť duševná, nízka úroveň a neplodnosť na poli kultúrnom u našej mladej generácie nielen, že sa veľmi rozširuje a priamo opanuje celú mládež, ale že sa proti nej nebojuje ba, že sa nedá príležitosť, aby sa naš mladý dorast vzchopil práce. Každé malé miestečko zaplňujú patentované mena minulej generácie, ktoré sa tejto svojej pozície húževnate držia, miesto, aby podporovaly vzostup nových. A jest-li niektorý novší pracovník najde už miesta, aby svoju mienku prejavil, svoju prácu ukázal, môže sa to stať iba v oblasti a za hranicami disciplíny tej-ktorej politickej strany. Ak teda niekto startuje v lavičiarskom milieu, znamená to, že je predom odsúdený k nepriaznivej kritike opačne orientovanej tlače, ak ho táto vôbec uzná za hodného kritiky. A zase naopak začiatočník pravého alebo občianskeho bloku je vystavený nemilosti protivníkov bez možnosti sa stretnúť na spoločnom kultúrnom kolbišti a vysvetliť si svoje názory.

A tak by se dalo pokračovať ďalej dlho ešte, dlho. Pozrime si na pr. postavenie nášho vysokoškolského studentstva. Jeho spoločenské postavenie je veľmi špatné a jeho úroveň až zarážajúca. Mal som príležitosť pozorovať postavenie vysokoškolákov v severských krajoch. Vo Švedsku majú zvláštne biele čapice, ktoré môžu nosiť 5 rokov po absolutoriu. A každý ju nosí. Bolo by však nesprávne namietať, že je to u nás tak nenávidené buršáctvo. Tam je to zrovna tak neznáme ako u nás, ba ešte neznámejšie, poneváč tam by sa studenstvo nedalo strhnúť k takému nesmyselnému jednaniu ako naše teraz v oktobri. Je to iba znamenie úcty, Národ bez analfabetov, kde nie jedon roľník má maturitu, ba aj niekoľko semestrov, vie, že vzdelanie si zaslúži, aby bolo uznané.

Niečo podobného je u nás vylúčené. Prečo? Naša mladá generácia pochádza veľkou väčšinou nielen z chudobného, ale aj málo vzdelaného dedinského okruhu a pripravuje sa na stredných školách v malých mestečkách, kde miesto, aby sa pripravila pre budúci život účelom: stať sa kvasom slovenského spoločenského života, je zpiatočnými, bürokratickými metodami — ktoré sú vo veľkých mestách predsa menej možné — udržaná na »uzde« a natoľko sa chráni pred svetskou nemorálnosťou, že abiturient, ktorý dojde do Bratislavy, cíti sa byť vo veľkomeste, vidí v každej maličkosti, ktorá je mladíkom v cudzine samozrejmosťou, niečo veľkolepého, a nevie sa povzniesť k vyšším estetickým požiadavkám. Slovenský mladík s 20 rokmi (to je asi priemer, kedy maturuje), ktorý navštevoval v Trnave, v Modre, Trenčíne, Sp. N. Vsi, Leviciach, Sabinove, Nitre alebo inde iba od prof. sboru povolené nedeľné odpoludňajšie predstavenie biografu, obyčajne dajaký starý, veľmi zlý dobrodružný alebo »poučný« cestovný film, považuje za veľkú slobodu, keď môže voľne chodiť do kina, a jeho zakrnelý obzor na tomto dnes elementárnom poli kultúrne-umeleckom sa nedovede už nikdy rozvinúť natoľko, aby bol zarovno svojich vrstovníkov v záp. Evrope.

K tomu pristupuje ešte vliv hore už uvedených pomerov, t. j. že nedostane dobrý časopis do ruky a na poli divadla, opery, hudby, umelectva stoji buď úplne neinformovaný, alebo v najlepšom prípade s názormi o dvadsať rokov zastaralými. Nemalý vliv majú aj stranícke časopisy, a hlavne zpiatočnícki, filisterskí činitelia, ktorí vlastne sú v najužšom spojení s mládežou a vyvolávajú v nej názor, akoby všetko svetské, všetko kultúrné, čo nemá vyslovený náter šovinistický, národný, svojrázny a samozrejme strannický je nehodné a protinárodné, je zvykom nepriateľov: Nemcov, Maďarov, Židov, baronov, žentríkov a pod.

Táto pštrosia politika, ktorá nedáva slovenskému dorastu príležitosť, aby spoznala moderných svetových autorov, novodobé umenie, hudbu dněška, ktorá požaduje, aby každý stredoškolák prečítal všetky spisy Vajanského alebo Kukučína, avšak schováva pred ním Sinclaira, Emil Ludwiga, myslí že tým, keď vylúči cudzincov z naších univerzit, alebo keď dá od malého húfu polointelligentných poslucháčov odhlasovať, že dnešné spoločenské zariadenie manželské je najsprávnejšie, táto politika sa nazdáva (zdá sa to až detinským), že tak môže zastaviť prúdy, ktoré zachvátily už celý svet, a čo tým dosiahnu? Iba to, že zaostávame.

Novoslovenská mládež, ktorá za týchto okoľností vyrástá a ktorá sa, vďaka protekcionizmu a nepotizmu, predsa tu a tam umiestní — ovšem pod podmienkou nezavádzať novoty — v tých niekoľkých a nedostatočných kultúrnych podnikoch, nemá ani zdánia o tom, čo sa deje vo svete. Perspektíva týchto ľudí ide celkom pod zorným úhlov tej-ktorej strany, a len to, čoho sa dozvie v 20-ti halierovom plátku, preparované už pre politické účele, tvorí ich znalosť.

Každý náš malý časopis považuje za svoju národnú povinnosť prinášať amatérske práce-originále a venuje to malé miestečko, ktoré denná politika a policajné zprávy ešte ponechajú, literárne a kultúrne bezvýznamným článkom, miesto dobrých prekladov a urývkov z veľkých spisovateľov.

Zkadial sa má mladý slovenský inteligent, ktorý sa nemčine nemusel učiť, lebo jen relativne povinná a francúzine se nenaučil, lebo sa vyučuje nemožným spôsobom, zkadial má sa dozvedeť niečo o panevropských snahách Calergiho, o psychoanalytických uvahách Freudových, o modernej sexualite Magna Hirschfelda, o flapperstve americkej a anglickej mládeže, o novodobých názoroch na manželstvo podľa Van der Velde-ho a Urbantschitscha a Lindseya. Jak môže sa porovnať s inteligentom iným, ktorý číta moderné romány s hlavnou pozornosťou na psychologický moment individua, v ktorých sa opisujú sociálne pomery dneška a kde sa rieši otázka mladej dnešnej generácie, — keď jemu podávajú časopisy s novellami z dedinského života, tisíckrát to isté a vždy jednak nedobré, keď sa mu vykláda, že Zola je zástupcom najmodernejšieho smeru, keď v divadle vidí Sanina, a kritiky leibžurnalov pravia, že je to smelý kus.

*

To by bolo niekoľko tieňov na telese slovenského osvetového života. Zdôrazňujem, že nie všetky. A teraz si povieme základné a zásadné príčiny týchto pomerov.

Najviac slovenských stredných škôl je v maličkých mestách, kde už okolie samé pôsobí malomestskou pseudo-morálnosťou. K tomu však na týchto ústavoch vyučujú ľudia, ktorí sú passionovaní amateri-fotografi, domáci záhradníci, predsedovia hasičských spolkov, sberači poštových známok, avšak nikoľvek moderní pedagogovia. Naše stredné školy na Slovensku znajú len dvojí typ profesorov. Buď je už ztuhlý, starší bürokrat, ktorý od svojich posledných zkúšok sa nič nepriučil, ktorý žije

iba svojej domácnosti, presiaknutý špisáctvom, ktorý vidí v žiakoch ukratiteľov svojho zdravia a života, — alebo celkom mladý dorast profesorský, ktorý považuje svoje miesto za dočasné, ktorému nie je hodné, aby sa vžil do duší svojich žiakov.

Mimo školskej budovy nenaberie náš stredoškolák mnoho inteligencie. Vyučovanie zaberie mnoho času, do kina nesmie, a keďby smel, poriadny kus neuvidí, do divadla — aj keby ho bolo, ako ho niet — nesmie, do spoločnosti chodiť alebo do rodín nesmie, ponevádž to je proti srsti morózných profesorov a na vzduch chodiť môže iba do 7 hod. večer, to jest pri vyučovaní do 4 odpol. a po príprave na druhý deň vlastne vôbec nie. Zostal by jediný spôsob: čítať. Avšak padľa predpisu musí prečítať toľko zo starých naších spisovateľov, že mu neostane času na niečo modernejšieho. Ak by mu aj zostal, kdeže by toho nabral?

Týmto spôsobom rozdeluje sa mládež na dvoje triedy. Jedna, pochádzajúca z majetnejšeho stavu mestského, ktorá pod vlivom domáceho vychovania predsa spozná čiastku, keď aj nie ideového, aspoň vonkajšieho života dneška inde, a druhá trieda, ktorá složí maturitu a líši sa od svojich vrstevníkov na dedine tvrdým límcom, nemožnou vázankou, vo škole natrepanými vedomostiami a predpojatosťou o svojom práve na lepší život.

Táto druhá väčšine potom, ako vysokoškolská mládež padne celkom pod vliv zpiatočníckych živlov, ktorí opanujú internáty, v ktorých je ona umiestnená. Istým faktorom záleží na tom, aby budúca inteligencia bola udržaná na čím nižšej urovni a toho dosahujú práve horespomenutým nadávaním na všetko, čo tvorí dnešnú kultúru.

Menšia skupina, ktorá ovláda reči, číta cudzie časopisy, knihy, navštevuje cudzinu atď., čím dial, tým viac sa vzdialuje od toho veľkého jadra mládeže, ktorá je v tme. Ponevádž veľké procento onej inteligentnejšej skupiny sú nekatolíci, využívajú to tmavé klerikálne smyšlajúci vodcovia k demagogickému poukazu, že to je všetko cudzie — nepriateľské.

Bolo by úkolom združenia akademikov, teda nielen vysokoškolákov ale všetkých akademicky vzdelaných ľudí, aby vyvinul takú kultúrnu prácu, ktorá by pozdvihla nie len vedeckú úroveň svojich členov, než ktorá by vhodným spôsobom vedela spojiť k spoločenskému životu podľa požiadavkov druhej štvrtiny XX. storočia. Takého však niet. Jestvujúce spolky súlen papierové formy a roztrieštenosť podľa politických strán ovláda všetko. Niekoľko málo sdružení so zdravými názormi pracuje síce, ale v úzkom kruhu, s nedostatočným organizátorským vedením, a preto nepreniknú do širokej verejnosti.

Stiahnime teraz konzekvencie a postavme si schematicky to, čo sme stanovili. Vady, ktoré sa majú odstrániť sú:

1. Niet denníku so svetovým niveaum;
2. Divadlo neprináša plody dnešných veľkých spisovateľov;
3. Postrádame spoločne, všetkými uznané kultúrné forum;
4. Špatné spoločenské postavenie vysokoškolských posluchačov;
5. Nemožné vychovávace metody na stredných školách;
6. Kultúrne a spoločenské otroctvo studentstva v malých mestách;
7. Vliv zpiatočníckych elementov a officiálne nepriateľské stanovisko proti geniom iných národností;
8. Nedostatočné vyučovanie cudzími jazykom, málo prekladov svetových diel a ignorovanie súčasných najväčších prúdov svetových v naších časopisoch;
9. Neexistencia kultúrneho sdruženia;
10. Pštrosia politika, ktorá vylúčením konkurencie cudzincov s vyššou inteligenciou chce pomôcť tunajším polointeligentom.

A jako konec tejto úvahy: spôsob, ktorým by sa malo týchto 10 vad odstrániť.

1. Založiť na komerciálnom základe vydavateľské družstvo, ktoré by vydávalo dobrý, od akýchkoľvek politických strán nezávislý, denník, a mimo toho by uverejnením prekladov súčasných aktualit svetového knihového trhu, ako výborne redigovanej kultúrnej, divadelnej, umeleckej a illustrovanej revui, po prípade aj magazinu, položil základ ku všetkým ďalším krokom.

2. Do divadla vniesť obchodnícky duch spojený s informovanosťou o zariadení a pracovnom systeme podobných podnikov v cudzine.

3. Spoločné verejné forum mohla by byť akási akademia, ovšem demokratičtejšie zriadena, ako oné, v štátoch so starými tradiciami a potom revue uvedená pod 1).

4. Vysokoškolskej mládeže poskytnúť príležitosť k uplatneniu sa vo verejnom živote.

5. Väčšiu voľnosť žiakom na stredných školách. Prísnejší dohľad na profesorské sbory, aby sa vyučovanie nezmechanizovalo a aby sa venoval dostatočný ohľad na individuálne talenty jednotlivcov. Zmenšenie látky, reforma učebného systemu, specializovanie vo vyšších triedach. Zavedenie debatných hodín. Prednášky o hudbe, umení filmu. Doplnenie žiakovských knižníc najmodernejšími plody literatúry, zariadenie čítareň, riadne zavedené hodiny a nových knihách a súčasných dejinách.

6. Zriadenie stredoškolských internátov, aby sa tým uvoľnil tlak malomestských pomerov u rôznych »bytných« a umožnil pobyt v meste aj najchudobnejším. Systematické zavázdanie do spoločenského života. Prednášky o moderných hnutiach mládeže, sexualite a pod.

7. Tlačové produkty uvedené pod 1. a 3., divadlo a prednášky pod 3. a 5. by mały podporovať rozšírenie všeobecnej kultúry a zlomiť vliv šovinisticko zpiatočníckych činiteľov, ktorí na chrbte nedostatočne vzdelanej massy sa chce vyšvihnúť bez konkurencie k lepším miestam.

8. Vyučovanie svetovým jazykom moderným a zaujímavým spôsobom na stredných školách obligátne, avšak s voľbou studenta; na vysokých školách jazykové naukobehy. Oboznámenie západnou súčasnou kultúrou spôsobom uvedeným pod 1. 2. 5. 6.

9. Založiť klub, sdruženie alebo spolok vzdelancov, ktorý by sblížil svojich členov, dal príležitosť k vzájomnému vysvetleniu názorov, bol terénom pre umelcov, uvádzal by debutantov a podporoval by styk staršej generácie s mladšou. Súčasne by mohol osvetove pôsobiť medzi obyvateľstvom neakademicky vzdelaným a tým zmierniť antagonizmus telesne pracujúcich vôči duševným robotníkom.

10. Uvedomiť si, že sme na začiatku svojho samostatného žitia, že sa musíme od iných priučiť, že sa zato ale nehaňbíme, lebo vieme, že si svoje miesto medzi ostatnými Evropanmi zaslúžime. Uvedomiť si, že by bolo nesprávné bádať po tradi-

ciach, ktoré nemáme a budovať svoje kultúrné postavenie na základoch zakrnelých pod 300-ročným tlakom. Smelo si staňme do šíku všetkých, dnešnou prácou vydobiť si miesto v čele. Rozrezať vredy, vyčistiť rany od hnisu, keby sa úd sebaviac mikal a nedať sa mýliť krikom bolasti! I ba tak ozdravieme!

R. M.

ŽIVOT A INSTITUCE

Gel:

Daktyloskopie.

III.

Bylo řečeno, že druhým z dvojjediného dogmatu o daktyloskopii je axioma: ornament papilárních linek na posledním článku lidského prstu se nemění od narození až k smrti individua.

Bylo-li zde zvoleno slovo ‚axioma', je v tom kus přiznání. Mezi dvěma body je nejkratší spojení jediné: jedna přímka, je také věta, označovaná jako axioma. Je pravdivá, a byť ji nebylo lze dokázat, lze z ní odvodit logicky ostatní poučky, a nenašel se příklad, jenž by axiomatu odporoval.

A tak zůstává označení ‚axioma' koncesí objektivnosti. Pro každého policistu je to ovšem článek víry, končící se nepodmíněným... anathema sit.

Co k tomu říká velký obhájce, církevní otec a apologeta vědecké církve policejní Heindl?

V prvé části kapitoly, pojednávající o této otázce, neříká nic. Jen ukazuje, a to fotografie. Z textů k nim se dovídáme, že tyto fotografie, jak normální tak zvětšené, potírají rozšířené mínění, že papilární ornament se vytváří u lidského embrya v šestém měsíci embryonálního života. (Heindl cituje zde pět knih, v nichž je o tom zmínka. Heindl dodává: čtyři z pěti pramenů se odvolávají na pátý pramen o šestém měsíci. Ukázka circulace.) Fotografie ukazují: desaterонásobnou zvětšeninu prstu embrya tříměsíčního: kůže dolní plochy je naprosto hladká.

Ale už na normální fotografii prstu embrya čtyřměsíčního lze prostým okem rozeznat úplný (co do počtu) a zřetelný (co do uspořádání) ornament papilárních linek.

Skiagram dotyčného prstu je připojen jako vysvětlivka k porozumění, proč se klade na toto zjištění tak velký důraz: Heindl dovozuje: mezi 90. a 120. dnem embryonálního života začíná se vyvíjet ornament papilárních linek a to počínajíc konečkem prstu. Linky se řadí vedle sebe a teprve když už dotyčná plocha je papilárními linkami zaplněna, řadí se k ní linky nové, vznikající na dolní, dosud prázdné ploše. Proto považuje Heindl vývoj povrchu prstu (a tím i tvoření se ornamentu) za skončený ve chvíli, kdy se zaplní linkami celý poslední článek prstu. Ze způsobu, jímž se tento povrch tvoří, usuzuje Heindl, že jde o proces, jenž má konečnou platnost pro celý život.

Toto je ovšem tema rozpravy pro lékaře. Možno-li k tomu co přidat, je to jen zjištění: že policie je hráz, ke které tak zvané moře života připlaví mnoho, mnoho trosečníků. A mnoho mrtvých žen, jímž hlásící se nový život přerval život vlastní. A že policejní lékař — budiž to řečeno k hanbě našeho století — má k disposici nejvíc materiálu z oboru embryologie.

*

Víc ceny pro laika má jiná stránka, obírající se otázkou, zda se osudné ornamenty na prstech člověka za jeho života mění. Na tuto otázku odpovídá statistika.

Heindl našel v Archivu pro anthropologii otisk celé ruky, který pořídil vlastnoručně (v pravém slova smyslu) roku 1865 docent anthropologie Welker. Těsně před svojí smrtí (roku 1897) pořídil Welker, tehdy už 75letý, nový otisk své ruky. Heindl otiskuje obě fotografie vedle sebe. I laiku je patrno: na otisku ruky starce je víc bílých rýh a jsou širší. Ale to jsou vrásky. Papilární linky však jsou stejné. Na vlas a do poslední.

W. J. Herschel pořídil otisky svých prstů roku 1860 a pak roku 1888. Otisky se shodují. Dvacetosm let na ornamentu nic nezměnilo.

V britské Indii bylo zavedeno povinné daktyloskopování domorodých vojáků. Důvodem byly stížnosti na nevyplácení žoldu (negramotní vojáci nemohli podepsat kvitance) a hromadné deserce, jejímž účelem bylo: dát se najmnouti u jiného pluku a dostat znova premii.

V letech devadesátých provedl Ram Gati Bannerjee zkoušku. Daktyloskopoval lidi, svého času daktyloskopované, pokud je mohl sehnat. A sehnal jich mnoho. Daktylogramy, lišící se stářím nejméně o dvacet let, byly zkoumány Heindlem. Nebylo zjištěno změn (Až na senilní vrásky.)

*

Lze zničit papilární ornamenty?

Otázka jistě není zbytečná, protože ten, kdo brání svou svobodu ohrožovanou trestním zákonem, riskuje mnoho. Otázka přesněji formulovaná zní: lze zničením papilárních linek změnit ornament?

V Lyoně podnikli Locard a Witkowski pokus: pořídili pečlivé daktylogramy svých prstů. Pak spálili každý povrch posledního článku tří svých prstů a to: jeden vřelým olejem, druhý vřelou vodou, třetí přiložením žhavého kovu.

Výsledek: voda a olej vyvolaly puchýř. Puchýř byl fotografován a srovnán s daktylogramem. Výsledek: ornament shodný.

Kov: zničení povrchu pokožky.

Stav po vyléčení: daktylogram u všech fotografií na sto procent shodný s daktylogramem prstu před zraněním.

Že kyseliny nemění ornament, bylo prokázáno ochotou sklářských dělníků, u nichž je částečné rozleptání pokožky prstů zjevem takřka konstantním. Heindl sám daktyloskopoval dobrovolníky po dlouhou dobu a to před nastoupením »směny«, a v době, kdy pracovali v méně škodlivých oborech, kdy se kůže zase regenerovala. Otisky byly vždy shodné.

Toto jsou empirické důkazy pro stabilitu ornamentu. Případy, kdy daktyloskopie selhává, jsou dvojí: buď když je kůže prstu tak zničena, že celý povrch posledního článku prstu je pokryt jizvou. Prakticky je nemyslitelno, že by tomu tak bylo na všech desíti prstech.

Druhý případ je ještě vzácnější: jsou to tak zvané otisky nečitelné. Třeba je uvésti jenom jaksi »z nestrannosti«. V literatuře je jich známo celkem 20. Zprávu o nich podal roku 1906 Uruguayec Saráchaga, jenž jich

našel 11 mezi 8.120 otisky. Anthropologická společnost římská vydala roku 1907 sdělení, že našla mezi 3.000 daktylogramy devět nečitelných.

Jiných zpráv není. Daktylogramů na všech policiích světa může být uloženo dobrých deset milionů.

Nečitelné otisky nemohou způsobit zlo ku škodě nevinného. Protože policista, jenž najde na místě činu »nečitelný« otisk, ví už předem, že podle něho nemůže nikoho obvinit.

Konečně v souvislosti s ornamenty jest ještě podniknouti krátkou exkursi do říše faraonů. Policejně-lékařsky bylo ohledáno na pět set egyptských mumií. Ve většině případů bylo lze bezpečně zjistit otisky prstů. Konservovaná kůže konservovala i linky.

A nač to všechno je?

Kdo tento raport dočetl až sem, vzdal se jistě už veškeré naděje na zábavnou četbu. I nebude chtít ani očekávat beletristickou odpověď a spokojí se konstatováním, že daktyloskopie má dvojí účel: slouží za prvé tomu, kdo o to stojí, a za druhé tomu, kdo o to nestojí.

Stojí o to na příklad majitel pasu. Hlavně v krajích, kde se nelze tak hned dovolat strážníka. Proto na příklad přijalo počestné obyvatelstvo státu Argentina s povděkem na vědomost, když — bylo to už dávno před válkou — vláda řekla: v každém průkazu totožnosti, jenž má platit ve styku s úřadem, musí být daktylogram skutečného majitele legitimace. Pročež má nyní každá Cédula de identidad otisk prstů majitele. Pročež nemůže seňor Juan Zloděj de la Kapsa na poště vyzvednout peněžní zásilku určenou pro toho, komu vytáhl z kabátu legitimaci. Ani kdyby do legitimace vlepil svoji velectěnou fotografii, ukradenou z policejní kartotéky. Neboť pošta má právo žádat příjemce peněz o »laskavý otisk«.

Nemenší ochranu poskytuje dobrovolná nebo i obligátní evidence daktyloskopická proti následkům ztráty cestovních průkazů, akreditivů a pod. Z praktických odvětví nekriminelních možno ještě uvést předpisy amerických nalezinců a opatroven dětí. P. T. hosté jsou daktyloskopováni, aby nebylo záměn.

*

Druhé odvětví: o těch, kdož o »to« nestojí.

Je jich mnoho. Mnoho, které zahnala mezi předměty této vědy bída a zloba všelijakých bližních. Je jich nejvíc co do počtu. Ale skutky lidské se nepočítají, nýbrž váží. A proto je ostří policejní vědy obráceno přece jen hlavně proti těm, jimž má výkonnou spravedlností být zabráněno v dalším ubližování.

Práce policejního daktyloskopa je dvojí: je to jednak práce na místě činu. A potom zase dvoudílná práce: v kartotéce a při výslechu.

Na místě činu. Příklad: vražda v bytě oběti. Oběť vraždy nalezena za takových okolností, že jeden z obyvatelů bytu, přišed domů, se nemohl dovolat dotyčného člena rodiny. Našel jej ležet na zemi. Chce jej budit či křísit. Vidí, že se stala vražda. Volá lidi z domu, lidé volají strážníka, strážník pošle přece jen pro lékaře a sám alarmuje ředitelství.

Lékař zjistí smrt, šéf policejní komise odevzdá místo činu daktyloskopovi. Daktyloskop hledá otisky prstů. Najde jich nesčetné množství: kolem kliky dveří, kolem zámku skříní, na stole a hlavně pod stolem, totiž pod lištou kolem stolu, neboť lidé stojící u stolu mimoděk svírají tu lištu mezi palcem a čtyřmi prsty. Najde otisky prstů na kovových předmětech, na cukřence, na sklenicích na stole a najde — abychom vzali skutečný případ z posledních let — i otisky prstů na vražedném nástroji: na kose, zakrvácené kose, opřené v koutu světnice.

Jak se ty otisky snímají, to je nauka pro sebe. V nejjednodušším případě se otisk posype určitým práškem a pak se na místo přitiskne kousek — řekněme — slídy. Na slídě zůstane otisk.

Toto jsou opatření pátrací. Ale skoro stejně důležitá jsou opatření preventivní. Daktyloskop si musí dát otázku kdo zde byl po objevení zločinu? A ukáže se, že člověk, jenž zločin objevil, jenž nadzvedl mrtvého, potom v hrůze zavrávoral a musel se přidržet skříně, aby neupadl. Hle, jak prosaicky se vysvětlí »krásná daktylka« na skříni. Sousedka, která v nejlepší vůli pomoci policii, otevřela skříň, »jestli ten vrah něco vzal«, zanechala na zámku skříně »křičící« otisk.

Hledání shodných »kartek« v kartotéce je, jak se ještě ukáže, věc velmi zdlouhavá a čas je drahý. Proto má daktyloskop sejmout otisky prstů všech lidí, kteří po objevení zločinu přišli na místo činu. To uspoří mnoho hledání a zmenší počet otisků, přicházejících v úvahu při pátrání. Na výpovědi lidí jako: »já jsem na mou duši na nic nešáhl«, nesmí policista nic dát, protože dům, ve kterém se stala vražda, je nepříčetný a reflexivní pohyby zanechávají otisky stejně dobré, jako pohyby, o nichž se ví.

S případnými otisky prstů detektivů si nemusí daktyloskop lámat hlavu. Členové »komisí pro vypátrání vražd« jsou už jednou pro vždy daktyloskopováni.

Daktyloskop má tedy otisky na místě činu, má otisky domácích lidí a může jít domů. Může, proč by nemohl, vždyť není zatčen.

Stalo se před několika lety, že daktyloskop od jedné vraždy domů šel a byla to chyba. Největší naděje se upíraly na otisk čtyř zakrvácených prstů na kose. Lékaři potvrdili, že ran bylo víc, i usuzovalo se, že vrah rukama od první rány zakrvácenýma bil dál, a když pak kosu stavěl do kouta, že na ní zanechal svoji poukázku na šibenici.

Bylo nějaké zatčení — důkazů mnoho nebylo a otisk prstů ani zdání. Podezřelý byl propuštěn, mrtvá pochována. Zas několik zatčení, zase stejně mnoho »Rozkazů na propuštění«. Kartotéky všech bezpečnostních středisk byly marně obraceny na ruby — otisk nikde.

Až najednou, po dlouhých ztracených dnech, přišel někdo na to: jaké měla prsty ta zavražděná. Byla exhumace a ukázalo se: otisky prstů na kose pocházejí od zavražděné. Po první krvácející ráně se ještě bránila, chtěla vrahovi vyrvat kosu a otiskla prsty zbrocené vlastní krví (každý člověk si nevědomky sáhne na ránu) na vražednou zbraň.

Vrah Anny B. není dosud vypátrán.

*

Kartotéka daktylogramů. Skříně, dlouhá, dlouhá řada skříní. Ve skříni zásuvky, v zásuvkách »kartky«. Jsou to, podle systému, jaký je kde zaveden, listy nebo skutečné kartky, polotuhé osmerky či čtvrtky. A na nich otisky prstů. Na každé kartce jméno a nacionale, někdy i fotografie majitele příslušných prstů.

Jak jsou rozděleny? To je zase nauka pro sebe. V zásadě je to asi tak: rozeznáváme podle Galton-Henry-ho patero základních obrazců ornamentů: jednoduché oblouky (arches), T-vzory (tented arches), smyčky radiální (radial loops), smyčky ulnární (ulnar loops) a konečně »víry« (whorls). Vysvětlení vyplývá už z označení.

Račte laskavě zkusit na zrcadle nebo kovové tabatěrce. Račte mít při sobě zaručeně individuelní, od zrození (zajisté tedy milostivá paní ještě velmi čerstvé) až do... no, tedy ještě hodně dlouho neměnné ornamenty papilárních linek na posledním článku ruky.

V těchto skupinách pak jsou rozdělení přesnější, až k nejpřesnějším, k individuelnímu schematickému popisu. Skupiny a pododdíly jsou vyznačovány písmenami, další údaje číslicemi.

Celá pravá ruka, to jest souhrn značkových hodnot prstů, dostane označení, jež je pak čitatelem, data levé ruky tvoří jmenovatele zlomku, jímž se v kartotéce označí daktylogram té které osoby.

Formule vypadá na příklad takto:

$$\frac{29\ i}{24\ i}$$

Jinak vypadají označení prstů jako formule chrupů, jímž jsme se učili (nebo měli učit) v živočichopisu. Toto je ovšem vylíčení registrovacích metod, určené nikoliv pro odborníky. Patří ke strastem stavu novinářského, že musí krátit a zhušťovat zprávy o věcech, které jsou stejně precisní, jako jsou a musí být rozvláčné. A daktyloskopie je velmi precisní.

Najde-li se na místě činu otisk prstu, jenž má jedenáct charakteristických značek a najde-li policie člověka, jenž má otisk s jedenácti značkami shodný, možno říci v mezích lidského vědění vůbec, že majitel toho prstu na místě činu byl. Otázka viny se tím neřeší. Ale zjednodušuje.

A dokud bude platit skutečnost »druhé tváře justice« a slovo o zapomenutém samostřílu, je vždycky lépe, když se k protizákonnému činu najde zavčas ten, kdo se činu dopustil, než aby po létech tíha zákona dopadla na nevinného. A v tomto směru daktyloskopie provádí také do určité míry heslo anglické justice: stíháme zlovolné a chráníme děti chudých.

POVOLÁNÍ A ZÁLIBY

Profesionální boxing a náš champion.

Je nesporně na postupu, zahájeném po několika letech krise a chaosu, loňského roku. Léta dětských nemocí a chlapeckých nepředložeností má již za sebou. Je dnes postaven na spolehlivých základech. Má podmínky k dalšímu vývoji: dobré vedení, spočívající v rukou reorganisované a novými silami doplněné profesionální unie, své financiery a své publikum, a to je hlavní věc. Bez zájmu publika, plnícího domy a platícího velké vstupné, by nebylo možné pořádání kvalitních meetingů za účasti boxerů dobré třídy. Bez domácích boxerů dobré třídy by však zájem publika nemohl býti intensivní. Náš boxing již má anebo lépe řečeno, začíná mít borce dobré třídy, kteří dovedou již dobře bojovati s řadou zahraničních soupeřů. Boxing se u nás stává populární, nezadržitelně proniká rozumné nazírání na něj a jeho dokonalé oceňování a mizí starý předsudek, který měl pro boxing rychlý odsudek — hrubý sport.

Odchodem svého času tří nejlepších našich rohovníků amatérů: Tommy Poetsche, Nekolného a Heřmánka do řad profesionálů změnil zájem o boxing u nás podstatně svoji formu. Amaterský boxing pozbyl z velké části popularitu, které začínal již zvolna, ale jistě nabývat, a posílil tak zájmově profesionální boxing, který svoji popularitu nikdy neztratil, přes to, že měl mnoho kritických a namnoze i nechutných chvilek. Příchodem našich tří nejlepších amatérů do řad profesionálů byl vnesen nový, zdravý život do profesionálního boxingu. Jejich amatérská popularita se záhy znásobila prvými profesionálními úspěchy. Ruku v ruce jdoucí stmelení a zreorganisování vedoucího profesionálního ústředí znamenalo zajištění správného vedení, bylo zárukou dobrých programů jednotlivých utkání a regulérnosti zápasů, na nich vybojovaných. Po trojici jmenovaných borců opustili řady amatérů další a to Hampacher, Lunďák, Henyš, když tak před nimi již učinili Koňas, Letovský, Pokorný. Tím byl kádr dosavadních profesionálních rohovníků, sestávající z Dykasta, Vlčka, Svobody, Seidla a Czirolníka rozmnožen do té míry, že dnešní pořadatelé profesionálních boxingmatchů jsou zbaveni starosti pořadatelů meetingů dřívějších, která asi zněla v ten smysl, jak sestaviti profesionální večer, když u nás žádné boxery profesionály dohromady nemáme.«

Hlavní zásluhu o propagaci a uznání našeho boxingu u nás i v zahraničí má nesporně náš nejpopulárnější boxer — Franta Nekolný, který se může pochlubiti jedinečnou rekordní listinou — samými vítězstvími, dobytými vesměs nad dobrými soupeři. Nekolný je boxer velkého talentu a velkých fysických schopností. Jeho způsob boje dovede nadchnout svoji imponující dravostí, pobádanou zdravým, silným, živelným mládím. Podmínkou jeho úspěchů je jeho tempo, které neochabne průběhem boje, které je stejně důrazné v prvém kole, jako před posledním úderem gongu. Tempo, které může vydržeti jen právě on, dík své fysické zdatnosti, vytrvalosti a rychlosti. Živlem Nekolného je boj na střední vzdálenost. V něm může a také plně dovede přivésti k uplatnění všechny své přednosti. Jakmile se mu podařilo jednou vnutiti tento způsob boje svému soupeři, není možno již pochybovati o jeho vítězství. Ještě žádný z dosavadních soupeřů nestačil Nekolnému v tempu. A bude málo těch, kteří mu v něm stačí. Bude však řada jiných momentů, v nichž budou budoucí kvalitní soupeři Nekolnému stačit, v nichž ho budou převyšovat a v nichž nebude Nekolný stačit jim; alespoň ne dříve, dokud bude spoléhati právě jen na toto své tempo a nenaučí se boxovati na širším a všestrannějším podkladě.

Nekolný se stal v krátké době u nás tak oblíbeným a populárním boxerem, jako ještě žádný jiný rohovník. Jeho přesvědčivá vítězství nad boxery dobré třídy dala podnět k jeho zařazení mezi nejlepší evropské rohovníky welterové váhy a jeho označení za budoucího jejich premiera, championa Evropy. Zdá se však, že toto pospíchání je poněkud ukvapené. Nekolný je, jak již řečeno, boxerem jedinečného srdce, jedinečné vytrvalosti a rychlosti. Kdyby tyto vlastnosti stačily k získání evropského championátu, pak by Nekolnému patřil zcela jistě. K získání a udržení titulu rohovnického mistra Evropy je však zapotřebí nesporně více, především ovládání rohovnického umění ve vlastním slova smyslu; v tom směru jsou Nekolného znalosti skrovné.

Nekolnému chybí mnohem více a důležitějších věcí, než doposud ovládá. Je to především distanc. Nekolnému je direkt, tedy základní a u kvalitního rohovníka nezbytný úder, téměř neznámou věcí. Bez direktu, přesného, rychlého a jistého, nemá Nekolný valnou chanci proti boxerům evropské třídy, specielně pak boxerům anglickým. Direktem dovedl udržet Dykast Nekolného po dvě kola v úctyhodné vzdálenosti a byl by jej udržel i v dalším průběhu boje, kdyby se držel své původní taktiky a nechtěl ukázati Nekolnému, že i v jeho způsobu boje na něj stačí.

Nekolný nemá kryt. Jde do boje s devisou: nejlepší obrana je útok, a hledí za jednu obdrženou ránu dáti sám dvě, případně více. Doposud tato taktika stačila. Bude snad vystačující i ještě v některém dalším utkání. Selže však rozhodně tím okamžikem, jakmile Nekolný narazí na rohovníka s přesným a tvrdým úderem. Víme, co Nekolný snese. Nemůže však bez únavy vydržeti serii ran, účelně vedených a vždy plně umístěných, již z toho důvodu, že sám nemá úder, což je známou věcí. Jeho rány jsou rychlé, ale neobyčejně měkké. Všechny své dosavadní soupeře zdolal svým tempem, množstvím úderů, nikoliv jejich důrazností; prostě své soupeře ucloumal. To se mu nemůže podařit u soupeře s distančním tvrdým úderem, který by nevyvážilo ani deset úderů Nekolného, i kdyby se mu podařilo je umístit. Je jisté, že Nekolný již nezíská podstatně tvrdší úder; a právě proto je nutné, aby tím více věnoval pozornost osvojení si krytu.

Je jistě více nedostatků, které by musil Nekolný odstranit, aby se vypracoval v borce, schopného dobýti evropského primátu své váhy, který mu tak rádi již mnozí nadšenci, oceňující jeho schopnosti měřítkem jeho tempa, přivlastňují. Nekolný je borec mladý, zdravý, neobyčejně talentovaný a úplně nasáklý láskou a nadšením k sportu, který si zvolil za povolání. Má proto schopnosti k získání toho, co mu chybí, zvláště když vlastní předpoklady, které jsou nutné u boxera velkého formátu a které musí býti vrozeny, poněvadž jejich osvojení je prakticky vlastně nemožné. K tomu ovšem potřebuje Nekolný odborné vedení a to mu chybí. U nás mu jej nemůže také nikdo dát. Ani jeho trener a manager Dr. Hruban, respektive on méně, než kdo jiný. Nekolný potřebuje k svému vedení starého ringového praktika, vycvičeného lety ringové činnosti a při tom dokonalého pedagoga. Tím ministerský úředník Dr. Hruban není. Dr. Hruban stačil jako amatérský rádce Nekolného, případně jako sekundant-poradce. Jako profesionální trenér Nekolného musí úplně selhat, i když se osvědčí dobře jako jeho manager, starající se o jeho zájmy finanční.

Nekolný potřebuje k tomu, aby vyspěl v borce velkého formátu, prodělati účelný training za vedení některého zahraničního trenera-odborníka. Proč tomu nechce Dr. Hruban? Nedávno měl Nekolný možnost k zájezdu do Ameriky, kde by za vedení Jack Roota, bývalého světového championa polotěžké váhy a dnes populárního managera, mohl pod odborným trenerem získati to, co mu chybí. Zasvěcenci rohovnického sportu byli přesvědčeni, že Nekolný udělá velmi rozumnou věc, pojede-li do Ameriky v průvodu Jack Rootově, poněvadž tím má zaručeno, že se něco naučí a že zároveň zkušenost a informovanost Jack Rootova o amerických poměrech jej ochrání od toho, čeho se zde někteří povrchní zasvěcenci v boxingu obávali — vytlučení a rozbití od amerických fighterů. Jack Root při své ohromné znalosti poměrů v americkém boxingu byl by jej provedl jistě všemi těmi úskalími, které ohrožují i nejlepší evropské rohovníky při jejich zájezdu do Ameriky a přivodí jim nečekané porážky od boxerů třeba u nás zcela neznámých. Byl by jej chránil před utkáním s nebezpečnými soupeři do té doby, než by byl Nekolný vyspěl v borce takové praxe a zkušenosti, aby na ně stačil. Nekolný chtěl s Jack Rootem do Ameriky. Podmínky, za kterých jej chtěl Jack Root do Ameriky vzít, byly neobyčejně výhodné. Jednání se rozbilo o požadavky Dr. Hrubana, nynějšího managera Nekolného; máme dojem, že spíše o jeho požadavky osobní, než jeho chráněnce. Ukáže se brzy, jak dalece byl tento krok správný, či nesprávný, stejně jako se ukáže, zda Nekolný stačí s dosavadním způsobem trainingu a boje na soupeře, kteří jsou opravdovou evropskou třídou. Myslím, že nestačí, ale že by mohl stačit, kdyby měl odborné vedení. Snad to nahlédne a napraví k svému prospěchu, a i k prospěchu našeho rohovnického sportu.

Naším opravdu nejdokonalejším boxerem je Dykast, který má proti Nekolnému jediné minus ve svém stáří. Jinak je Dykast boxerem stylově i technicky mnohem vyspělejším a také zkušenějším, což je samozřejmé při množství bojů, vybojovaných v profesionálním ringu. Svůj prvý match s Nekolným prohrál velmi těsně na body. Myslím, že z odvetného boje by vyšel jistě jako vítěz. To ví i manager Nekolného a požaduje za případné odvetné utkání ohnos tak vysoký, aby se nenašel manager, který by jej mohl dát. Touto ochranářskou politikou zůstane Nekolný uchráněn momentálně od prvé porážky své rohovnické kariéry.

O povšechné situaci našeho profesionálního boxingu a o jeho praktikách, organisaci, pořadatelství utkání a podobně příště.

—*H.*—

NOVÉ KNIHY.

Emil Ludwig: »Vilém II.« Vyšlo jako II. sešitové vydání v nakladatelství Melantrich, Praha XVI., Husova 20. Cena prvního sešitu Kč 1.50, další Kč 3.60. K dostání u všech knihkupců. — Touto knihou se k nám poprve uvedl současný německý mistr životopisného umění velkého slohu, jehož veliké biografie Napoleona, Bismarcka, Goetha a j. jsou překládány ve všech kulturních zemích. Ve »Vilému II.«, nejrozšířenějším svém díle (v Německu vydáno celkem 250.000 výtisků), sleduje Ludwig muže, který byl osudem císařského Německa v posledním třicetiletí, od chvíle, kdy se jako nemilovaný mrzáček narodil, až do listopadového dne r. 1918, kdy jako šedesátník utíkal přes holandské hranice z říše, kterou uvrhl svou dlouholetou histerickou politikou do hrozné války proti celému světu.

JUDr. Jiří Hejda: Hospodářská funkce akciové společnosti. Nákladem České národohospodářské společnosti v Praze. Stran 156. Cena Kč 20.—. Akciová společnost prodělává dnes naprostý přerod své struktury právní i hospodářské. Pozorujeme její neobyčejný vzrůst a to jak jde o výši akciového kapitálu, který nezřídka dosahuje obnosů milionových a miliardových. S tímto vzrůstem velikosti mění se také celková hospodářská funkce akciové společnosti, zejména vidíme, jak z původní společnosti ryze kapitalistické stává se společnost se zájmy především výrobními, často i sociálními. S koncentrací průmyslu, zejména se vzrůstem koncentrace mezinárodní klesá také vliv akcionáře na vedení společnosti, kterého se zmocňují placení úředníci. Do Evropy přichází po válce americký kapitál, s ním přenášejí se americké formy akciového práva, které jsou našim právním pojmům často protichůdné. Vytváří se nová forma podniku, odosobněného, absolutního, nezávislého na tom, kdo dal kapitál. Těmito všemi otázkami zabývá se Hejdova kniha. Mimo to je zde podán přehled vývoje akciové společnosti až do posledních dnů, zaznamenány jsou význačné události ještě z března tohoto roku a referováno také kriticky o význačných rysech buď již provedené nebo chystané reformy akciového práva v jednotlivých evropských zemích.

ZACHYTIT BIZARNÍ OKAMŽIKY

v jejich komplikovanosti, barvitosti a prchavém třpytu, napsat literární knihu bez literární těžkopádnosti a reportážní feuilletony bez novinářských kazů dokázal vtipný žurnalista, umělec a literát EDUARD BASS ve sbírce

POTULKY PRAŽSKÉHO REPORTERA

Nový doklad, že je Bass stejně dobrým literátem jako novinářem.

Brožovaný výtisk (frontispic A. Hoffmeistra, úprava Svolinský) 30 Kč, v plát. vazbě 42 Kč. U všech knihkupců.

NAKLADATELSTVÍ J. OTTO, PRAHA II., KARLOVO NÁM.